

JURIDISKA FAKULTETEN

VID LUNDS UNIVERSITET

Louise Frigård

Herrelös för alltid- eller vill någon ansvara för en fastighet med ne- gativt värde?

En uppsats om konkursförvaltarens möjlighet att överge fastigheter
som har ett negativt värde vid konkurs.

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet

30 högskolepoäng

Handledare: Patrik Lindskoug

Termin: HT 2022

Innehåll

SAMMANFATTNING	4
SUMMARY	6
FÖRORD	8
FÖRKORTNINGAR	9
1 INLEDNING	10
1.1 Introduktion	10
1.2 Syfte och frågeställningar	13
1.2.1 Syfte.....	13
1.2.2 Frågeställningar	13
1.3 Forskningsläge	13
1.4 Avgränsningar	14
1.5 Metod och material	15
1.5.1 Metodologiskt angreppssätt.....	15
1.5.2 Material	16
1.6 Disposition	18
2 RÄTTSLIGA FÖLJDER AV EN KONKURS	20
2.1 Allmänt om konkursförfarandet	20
2.2 Konkursförvaltarens roll	22
2.3 Konkursen avslutas	24
2.4 Författarens avslutande kommentarer	26
3 ABANDONERING I SVENSK RÄTT	28
3.1 Allmänt om begreppet	28
3.2 Praxis där abandonering berörts	31
3.3 Herrelösa fastigheter och miljörättsliga aspekter	32
3.4 Praxis från MÖD och kommentarer från doktrin	35
3.5 Författarens avslutande kommentarer	37
4 EN INTERNATIONELL UTBLICK	40
Kapitlets disposition	40
4.1 Amerikansk lagstiftning	40

4.1.1	Abandonment of property in case of bankruptcy	43
4.2	Norsk insolvensrätt	45
4.2.1	Norsk lagstiftning och den norska insolvensrätten.....	45
4.2.2	Abandonering i norsk rätt.....	46
4.3	Avslutande kommentarer	49
5	FÖRFATTARENS AVSLUTANDE KOMMENTARER.....	51
5.1	Bolaget X	51
5.2	Lagstiftning om abandonering behövs.....	52
5.3	Hur lagstiftning om abandonering bör se ut?.....	54
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	58
	Offentligt tryck.....	58
	Övrig litteratur (rapporter, artiklar m.m.).....	59
	Elektroniska källor	60
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	62
	Högsta domstolens praxis	62
	Tillägg av justitieråd i praxis från HD	62
	Hovrättens avgöranden	62
	Mark och miljööverdomstolens avgöranden.....	62
	Rättsfall från USA:s Högsta domstol	62

Sammanfattning

Övergivna återvinningscentraler på flera platser i Skåne har under det senaste året varit ett omtalat ämne. I Sverige finns ett hundratal fastigheter som saknar ägare. En fastighet kan bli herrelös genom att en konkursförvaltare väljer att överge fastigheten under pågående konkurs om fastighetens ekonomiska värde är negativt. Förfarandet har kommit att benämnas som abandonering i svensk rätt. Det finns ingen lagstiftning där förfarandet regleras. Däremot har Högsta domstolen bekräftat i praxis genom NJA 2004 s. 777 att abandonering erkänns som ett alternativ för konkursförvaltaren att nyttja när fastigheters värde är negativt.

Uppsatsens syfte är att utreda om det finns behov av en lagstiftning gällande möjligheten att överge egendom med negativt värde eller egendom som har alltför höga försäljningskostnader. I uppsatsens inledning presenteras bolaget X och det problem som den ansvarige konkursförvaltaren Y ställs inför vid avvecklingen av bolaget X i samband med dess konkurs.

Inledningsvis redogörs det för allmänna aspekter i konkursen och allmänt om hur förfarandet går till. Därefter ges en beskrivning av konkursförvaltarens ansvar och uppdrag. I uppsatsens efterföljande kapitel redogörs det för vad som avses med begreppet abandonering utifrån vad som framkommer i doktrin, praxis och i förarbetena. De två främsta rättsfallen som det redogörs för är NJA 2004 s. 777 samt MÖD 2015:19, därutöver redogörs även för andra rättsfall där abandonering av egendom berörts. Fram till att MÖD kom fram till sitt avgörande i MÖD 2015:19 var utgångspunkten att abandonering var en tillåten metod för konkursförvaltaren att utnyttja. Efter MÖD:s avgörande är det inte längre en lika säker utgångspunkt att det alltid är tillåtet. Det kan anses att abandonering kan ske så länge som det inte finns offentligrättsliga förpliktelser kopplade till egendomen så länge som det inte framkommer någon ny praxis på området eller lagstiftning.

I det efterföljande kapitlet redogörs det för möjligheten för konkursförvaltare att abandonera egendom i norsk och amerikansk rätt. I både länderna finns lagstiftning för förfarandet. I norsk rätt framkommer det inget som tyder på att abandonering inte borde tillåtas på grund av att det finns offentligrättsliga förpliktelser kopplade till egendomen. I USA är uppfattningen däremot delvis en annan, det framgår av amerikansk rätt att abandonering inte får ske om delstaten har miljörettslig lagstiftning som gör att det inte är tillåtet.

Slutligen i uppsatsens sista kapitel diskuteras vad som framkommit om abandonering i uppsatsen. Därutöver ges en genomgång av bolaget X och hur det hade varit möjligt att abandonera egendom enligt norsk, amerikansk och slutligen svensk rätt med hänsyn till vad som framkommit i uppsatsen. I den efterföljande delen i det sista kapitlet diskuteras hur lagstiftning om abandonering i svensk rätt borde se ut och om det finns ett behov för lagstiftning.

Slutsatsen blir att ett sådant behov finns för att säkerställa att det blir mer förutsägbart vilka alternativ en konkursförvaltare har när egendom har ett negativt värde. Det framkommer också att det måste finnas lagstiftning där det framgår när abandonering är tillåtet och när det inte är tillåtet. Vidare framkommer det också att det finns ett behov av att lagstiftning är på plats för att säkerställa att miljön blir tillräckligt skyddad gentemot föroreningar och att det finns någon som blir ansvarig för att återställa miljöskadade fastigheter.

Summary

In recent times, it has been a debated topic with abandoned recycling centers in several places in Skåne. There are about a hundred abandoned properties in Sweden that lack an owner. A way for a property to become abandoned is for a bankruptcy trustee to choose to abandon the property, in bankruptcy if the property has a negative value. The procedure is referred to as abandonment. There are no laws regulating the procedure in Sweden. However, the Supreme Court has confirmed in precedent through NJA 2004 p. 777 that it's recognized as an option for the bankruptcy trustee to use when the value of the property is negatory.

The purpose of the paper is to investigate whether there's a need to legislate on the possibility of abandoning property with a negative value or such property that has excessively expensive sales costs in the event of bankruptcy. At the beginning of the paper, a company called X is presented and the problem that the responsible bankruptcy trustee called Y is faced with is the liquidation of company X.

Initially, the general aspects of bankruptcy and how the procedure is carried out are explained. A description of the bankruptcy trustee's responsibilities and tasks is then given. In the paper's subsequent chapter, what is meant by the concept of abandonment is explained based on what appears in legal literature, precedents, and government bill. The two main precedents that are described and later discussed are NJA 2004 p. 777 and MÖD 2015:19, in addition, precedents regarding abandonment of property are concerned is also reported. Until MÖD reached its decision in MÖD 2015:19, the starting point was that abandonment was a permitted means for the bankruptcy trustee to use. After the announced verdict, it is no longer a safe starting point. Abandonment can take place as long as there are no public law obligations linked to the property and as long as no new precedent in the area is presented.

The following chapter describes the possibility for bankruptcy trustees to abandon property in Norway and the US law. In both states, there is legislation for the procedure. In Norwegian law, there is nothing to suggest that abandonment should not be allowed because of public legal obligations attached to the property. In the US, on the other hand, the perception is partly different, it is clear from American law that abandonment may not take place if the state has environmental legislation which means that it is not always an allowed measure.

Finally, in the paper's final chapter, what emerged about abandonment in the paper is discussed. In addition, an overview of company X is given, and how it would be possible to abandon property according to Norwegian, American, and lastly Swedish law concerning what emerged in the essay. In the subsequent part of the last chapter, it is discussed how legislation on abandonment in Swedish law should look and whether there is a need for such legislation

The conclusion is that there is a need to enact laws to ensure predictability in the legal system. Furthermore, it also appears that there is a need for legislation to be in place to ensure that the environment is sufficiently protected against pollution and that there is someone responsible for restoring damages.

Förord

Under åren som jag studerat juridik är det många ämnen som fångat mitt intresse och det var inte en enkel uppgift att besluta vad jag skulle skriva mitt examensarbete om. Jag har alltid tyckt att insolvensrätt är ett spännande område och jag är tacksam över möjlighet att få fördjupade kunskaper inom området.

Det finns några personer jag vill rikta ett särskilt tack till.

Inledningsvis vill jag tacka min handledare Patrik Lindsoug som har bidragit med goda tankar och idéer genom hela processen. Det är också tack vare Patrik som jag har blivit väldigt intresserad av insolvensrätt.

Vidare vill jag rikta mitt största tack till min mamma Susanne som har gjort det möjligt för mig att studera och som alltid har trott på mig. Jag vill även tacka min pappa Lennart som väckt ett intresse för juridiken redan när jag var väldigt ung. Även ett värdefullt tack till min morfar Oscar.

Härmed avslutas min tid som juriststudent vid Lunds universitet och det är dags att påbörja ett nytt kapitel i mitt liv.

Louise Frigård,

Lund, januari 2023.

Förkortningar

BC	The Bankruptcy Code
ExprL	Expropriationslagen (1972:719)
FB	Föräldrabalken
HD	Högsta domstolen
JB	Jordabalken
KFM	Kronofogdemyndigheten
KL	Konkurslagen (1987:672)
MB	Miljöbalken
MÖD	Mark-och miljööverdomstolen
NJA	Nytt juridiskt arkiv
NOU	Norges offentlige utgreiinger
PBL	Plan- och bygglag (2010:900)
Prop.	Proposition
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk Juristtidning
TSM	Tillsynsmyndigheten
UB	Utsökningsbalken
U.S.C.	United States Code

1 Inledning

1.1 Introduktion

Aktiebolaget X äger en fastighet i form av mark och på fastigheten förvaras även annat lösöre. Verksamheten som bolaget X bedriver omfattar att återvinna och förbränna material som lämnats av utomstående aktörer. Bolaget har en god omsättning och verksamheten bedrivs under flera år utan att några ekonomiska svårigheter förekommer. Under början av 2020 får bolaget ekonomiska svårigheter och X har inte längre förmågan att betala sina skulder. Leverantörerna uppmanar flera gånger bolaget X att betala skulderna genom att översända flera påminnelser och inkassokrav men bolaget X saknar ekonomiska medel för att kunna betala de förfallna skulderna.

Efter en tid väljer en av borgenärerna att ansöka vid tingsrätten om att bolaget X ska försättas i konkurs. Det framkommer att skulderna överstiger bolagets tillgångar varför tingsrätten meddelar att bolaget X försätts i konkurs. Tingsrätten meddelar att konkursförvaltaren Y tilldelas uppdraget att sköta förvaltningen av konkursboet och slutligen avveckla konkursboet.

Konkursförvaltaren Y efterforskar vilka tillgångar bolaget X har. De tillgångar som X har vid konkurstillfället är följande; mark där avfall förvaras i väntan på hantering, fem tomma containrar, maskiner för avfallshantering samt en lagerbyggnad i form av ett attefallshus. Det bokföringsmässiga värdet för bolagets tillgångar uppgår till tre miljoner kronor. Vid ytterligare undersökning av konkursförvaltaren Y gör framkommer det att marken där avfallet förvaras är förorenad. Det kan också konstateras att marken är drabbad av allvarliga miljöskador som behöver åtgärdas eftersom de riskerar att skada den omkringliggande miljö annars. Konkursförvaltaren Y beslutar att sälja maskinerna och de tomma containrarna. Beslut tas också om att sälja de attefallshus som finns på fastigheten.

Konkursförvaltaren Y behöver göra vissa övervägande när det gäller fastigheten som tillhör bolaget X. Ett viktigt övervägande behöver göras om det är ekonomiskt försvarbart i förhållande till borgenärskollektivet att bekosta sanering av fastigheten för att den ska erhålla ett positivt värde. Konkursförvaltaren Y konstaterar att det är osannolikt att någon kommer vilja köpa fastigheten eftersom värdet är negativt. Vidare konstaterar konkursförvaltaren Y att det är mer kostsamt att sanera fastigheten än vad den kan inbringa vid en eventuell försäljning. Det negativa värdet för fastigheten med hänsyn till de miljöskador som finns beräknas till fyra miljoner kronor.

Bolaget X tillgångar säljs och konkursen avslutas, de ekonomiska medel som tillkommit konkursboet genom försäljningarna fördelas sedan ut till borgenärskollektivet enligt förmånsrättslagstiftningen. Konkursförvaltaren Y har tagit beslutet att överge fastigheten tillhörande bolaget X. Följaktligen blir fastigheten herrelös eftersom bolaget X upphör att existera efter att konkursen avslutats. Kvarlämnad blir förorenad mark där miljöfarligt avfall förvaras som ingen har miljörättsligt eller juridiskt ansvar för om det inte är någon akut fara för människa eller miljö.

Förfarandet som beskrivits ovan att konkursförvaltaren tar ett beslut om att överge fastigheten är inte något som regleras av lagstiftning. Förfarandet benämns likväl som abandonering i förarbeten, praxis och i juridisk doktrin.¹ Kännetecknade för abandonering är att konkursförvaltaren väljer att avstå från egendom som är av betungande ekonomiskt värde för konkursboet. Att undvika sådana kostnader resulterar i att konkursboets borgenärer kan tilldelas mer vid utdelningen av konkursboets likvida medel.²

I Sverige försätts årligen mellan cirka 6500 – 8500 bolag i konkurs.³ Ett problem som uppmärksammas i media är att återvinningscentraler övergetts vid konkurser och att fastigheterna där verksamheten bedrivits därmed blivit herrelösa. Innebörden blir att ingen tar ansvar för sanering av den förorenade

¹ Se Mellqvist, 2020, sid. 31.

² Se Mellqvist, 2016, sid. 40 f.

³ Se Mellqvist, Welamson, 2022, sid. 33.

marken som efterlämnas. I nuläget finns det ingen statistik över hur många övergivna fastigheter som finns i Sverige. Däremot kan det antas efter vad som framkommit i den uppskattning som gjordes i en proposition 2004 dra slutsatsen om att det rör sig om ett hundratal.⁴ En serie med artiklar om problem med övergivna soptippar har publicerats. Bland annat har Sydsvenskan en artikelserie som kallas för "*De skånska sopsyndarna.*"

I den skånska orten Sjöbo har ett bolag som bedrivit en återvinningscentral försatts i konkurs. Konkursförvaltaren har beslutet att överge den mark som bolaget arrenderat ifrån Sjöbo kommun. Kommunen vägrar däremot att återta de nycklar som tillhör fastigheten och hävdar att konkursboet fortsatt arrenderar marken trots att det försatts i konkurs. Det huvudsakliga problemet är att det inte är någon som tar ansvar för att sanera den miljöskadade marken. Konkursförvaltaren har överklagat kommunens beslut om att konkursboet ska bekosta samt utföra saneringen av marken.

Flera bolag som ingår i samma koncern bedriver liknande verksamhet som innebär avfallshantering. Även i den skånska orten Grönby förekommer en övergiven plats där avfall lämnas utan att någon hanterar det. Utomstående aktörer kan lämna avfall på mark där det egentligen saknas tillstånd för att lämna avfallet och därmed spara pengar. Genom att lämna avfall till en okänd mottagare kan kostnaderna för att lämna avfallet sänkas från 2 250 000 kronor till 306 000 kronor enligt uppskattningar som gjorts av Mark-och Miljödömsstolen. I miljöbalken saknas det straff för de som bedriver sådan verksamhet som bedrivits i Grönby.

I Sjöbo kommun är det oklart vem som bär ansvar för både kostnader och det juridiska ansvaret för sanering av den övergivna återvinningscentralen. Det kan inte uteslutas att det blir markägaren eller skattebetalarna som kommer behöva bekosta saneringen av marken.

⁴ Se prop. 2004/05:35 sid. 12.

I dagsläget saknas lagstiftning beträffande abandonering och det medför en del problem. Frågan är om det kan argumenteras för att lagstiftning bör införas. I Norge finns det lagstiftning angående abandonering, likväl finns det lagstiftning om möjligheten att abandonera egendom i amerikansk rätt.

1.2 Syfte och frågeställningar

1.2.1 Syfte

Syftet med uppsatsen är att undersöka vilka problem som finns när konkursförvaltare överger fastigheter som ägts av ett aktiebolag efter avslutad konkurs.

1.2.2 Frågeställningar

Följande frågeställningar ämnas att besvaras i uppsatsen:

- Vem bär ansvaret för att bekosta sanering av den mark där miljöfarligt avfall efterlämnats som en följd av att konkursförvaltaren övergett fastigheten?
- Finns det tillräckliga argument för att problemen som uppstår behöver regleras med lagstiftning?

1.3 Forskningsläge

Inom ämnet abandonering har ett fåtal examensarbeten och kandidatuppsatser författats. Gällande amerikansk insolvensrätt har Professorn Marie Tuula skrivit sin avhandling om jämförelsen mellan det amerikanska och svenska insolvensrättsliga förfarandet, där berörs abandonering i korthet. Hennes avhandling refereras till vid flera tillfällen i juridiska skrifter.⁵ I övrigt är det inte någon som har skrivit sin avhandling inom området där svensk, amerikansk och norsk insolvensrätt har jämförts avseende abandonering. Marek Keller som är verksam advokat och specialist inom insolvensrätt har skrivit en

⁵ Se <https://www.kau.se/om-universitetet/om-karlstads-universitet/akademiska-hogtider/marie-karlsson-tuula-professor-i>.

avhandling där abandonering berörs, vidare verkar det inte som att det har skrivits fler avhandlingar om ämnet.⁶

Mellqvist har vid flera tillfällen skrivit om abandonering i svenska juridiska tidskrifter.⁷ Håstad och Möller har även diskuterat abandonering vid insolvensrättsliga forum, framförallt det som anordnades i Uppsala 1997.

Universitetslektor Jonatan Schytzer arbetar med ett forskningsprojekt gällande miljön i konkurs. Han forskar kring liknande problematik, vilken diskuteras i denna uppsats angående att avfall har hanterats på ett ovarsamt sätt och därmed orsakat miljöskador. Schytzer uttrycker syftet till sin forskning är följande;

”Syftet med projektet är att undersöka under vilka rättsliga förutsättningar som miljön försätts i konkurs och hur regelverket kan förändras, för att undvika att denna situation uppstår.”⁸

Denna uppsats kommer att bidra till forskningen genom att undersöka två utländska staters hantering av övergivna miljöskadade fastigheter och därefter diskutera om det kan argumenteras för att lagstiftning behövs i Sverige.

1.4 Avgränsningar

I uppsatsen har området för undersökningen avgränsats till vad som gäller för herrelösa fastigheter där marken är miljöskadad. Uppsatsen avgränsas vidare till att avse konkurser för aktiebolag. Anledningen till att aktiebolagens konkurser valts som objekt är att bolaget är en självständig juridisk person, vilket inte är fallet för andra bolagsformer.

Vidare kommer fokus vara att undersöka vad som gäller vid abandonering av fastigheter. Därmed kommer inte abandonering av annan egendom att

⁶ Se <https://www.wistrand.se/wistrand-expertis/marek-keller/>.

⁷ Se Mellqvist, 2022, SvJT, samt Mellqvist i insolvensrättslig tidskrift, 2022.

⁸ Se <https://www.katalog.uu.se/empinfo?id=N14-2330>.

behandlas.⁹ I uppsatsen avses med begreppet fastighet vad som föreskrivs i 1 kap 1 § JB.

1.5 Metod och material

1.5.1 Metodologiskt angreppssätt

Det metodologiska angreppssättet i uppsatsen är att först undersöka svensk rätt gällande abandonering och därefter undersöka vad som är gällande rätt vid abandonering av fastigheter i USA och i Norge. Slutligen ges författarens avslutande kommentarer om huruvida det kan argumenteras för att lagstiftning ska införas eller inte. Inledningsvis fastställs därmed de lege lata dvs. fastställande av gällande rätt utreds och därefter diskuteras slutsatserna, de lege ferenda dvs. vad den gällande rätten borde vara.¹⁰ Det som beskrivs benämns som den rättsdogmatiska metoden.¹¹ Utgångspunkten är att det finns en konkret formulerad frågeställning om ett rättsligt problem.¹² Det kan också sägas att den rättsdogmatiska metoden har som syfte att rekonstruera en rättsregel för att lösa ett juridiskt problem.¹³

Det finns en del av den rättsdogmatiska som möjliggör granskning av huruvida den rättsdogmatiska lösningen är problematisk eller inte. Möjligheten att kritisera gällande rätt ges också i samband med användandet av den kritiska rättsdogmatiska metoden. Metoden ger även möjligheter till att utreda vilka konsekvenser som den nuvarande rättsliga regleringen medför samt möjligheten att utreda om andra alternativ varit bättre fungerande i situationerna.¹⁴ I uppsatsens sista kapitel ges författarens kommentarer de lege

⁹ Exempelvis kommer inte så kallad processuell abandonering som berördes i NJA 1996 s. 46 att undersökas.

¹⁰ Se Sandgren, 2021, sid. 49.

¹¹ Den rättsdogmatiska metoden är omdiskuterad och det förs diskussioner om det finns ett utrymme för att föra diskussion om och analysera gällande rätt. Det finns de som påstår att det är möjligt att utvidga metoden genom att diskutera de lege ferenda och därmed har denna metod valts, jfr Sandgren, 2021, sid. 51 samt Korling, Zamboni, 2013, sid. 23 f.

¹² Se Korling, Zamboni, 2013, sid. 23 f.

¹³ Se Korling, Zamboni, 2013, sid. 21.

¹⁴ Se Korling, Zamboni, 2013, sid. 34.

ferenda, om hur rätten borde vara. I andra, tredje och fjärde kapitlet är målsättningen att utreda vad som är gällande rätt.

I den rättsdogmatiska analysen är syftet att analysera de olika delarna av rättsskälreläran så att det slutliga resultatet återspeglar gällande rätt.¹⁵

I uppsatsen undersöks även två utländska staters rättssystem, det norska och amerikanska. Inslagen är inte komparativa på så sätt en renodlad jämförelse mellan staternas rättssystem för abandonering görs, det ska mer ses som att en internationell utblick utförs för att undersöka hur de två staterna rättsligt reglerar möjligheten att abandonera fastigheter.¹⁶

1.5.2 Material

Inledningsvis undersöks vad som är gällande rätt vid konkurser som inträffar i Sverige. Konkurslagen är den lag som huvudsakligen reglerar svensk insolvensrätt.¹⁷ Förarbeten till den svenska KL används för att få en inblick i vad som varit lagstiftarens avsikt med de stiftade lagarna. Bland annat används propositioner till KL och utredningar i form av SOU: er där eventuell lagstiftning diskuterats. Då rättslig reglering i svensk rätt saknas om abandonering används även praxis för att undersöka hur domstolar ser på förfarandet när konkursförvaltare tar beslutet om abandonering. Avgöranden från HD har använts, då avgörandena har ett prejudiciellt värde. Ett avgörande från MÖD används också då det berör en del av det som avses att utredas i uppsatsen. MÖD:s domar har också prejudiciellt värde och har därmed tillräckligt rättsskällevärde för att användas.

I det andra kapitlet studeras i huvudsak konkurslagen och förarbeten till KL för att få en djupare förståelse för innebörden av konkurslagens paragrafer. Som komplement används även praxis till viss del för att utreda konkursförvaltarens skyldigheter. Praxis väljs utifrån vad författaren anser som relevant för att exemplifiera när konkursförvaltaren kan bli skadeståndsskyldig.

¹⁵ Se Korling, Zamboni, 2013, sid. 26 f.

¹⁶ Se Koling, Zamboni, 2013, sid. 142.

¹⁷ Se Mellqvist, 2020, 24.

Doktrin har även använts och framförallt Mellqvist och Welamsons bok *konkurs och annan insolvensrätt* eftersom boken ger utförliga förklaringar av konkursen och dess verkningar för olika aktörer.

Det tredje kapitlet baseras huvudsakligen på praxis från HD och MÖD, samt doktrin och artiklar.

Rättsfallet NJA 2004 s. 777 är cirka 20 år gammalt men eftersom HD inte meddelat någon ny gällande praxis inom ämnet anses det fortsatt vara gällande, och har därmed använts. Det ska dock nämnas att det i målet berörde en fysisk person och inte en juridisk person. Författaren väljer trots detta att använda rättsfallet då justitieråden lämnade flera synpunkter på hur abandonering skulle hanteras.

Ett mål som prövats av hovrätten har också använts, även om målet inte är prejudicerande är det intressant att undersöka hur rätten dömt vid de omständigheter som förelåg i det aktuella målet. Målet omnämns även i en artikel i SvJT vilket gör att den ansetts vara tillräckligt relevant för att ta med i uppsatsens utredande del.

Fallet från MÖD har delvis ändrat förutsättningarna något för rättsfallet där HD meddelat dom från år 2004. Målet används eftersom det berör den problematik som inledningsvis framförs i uppsatsen med miljöskadade fastigheter.

Vidare används doktrin och artiklar från Svensk Juridisk Tidskrift samt Insolvensrättslig tidskrift. Doktrinen väljs med utgångspunkt för vad som anses vara relevant för uppsatsens ämne och med utgångspunkten att ta del av doktrin som är författad av personer som är kunniga inom insolvensrättens område.

För undersökning av vad som gäller i amerikansk rätt vid konkurser används amerikansk lagstiftning. I första hand används den amerikanska konstitutionen för att utreda vart den insolvensrättsliga lagstiftningen återfinns. Som komplement till lagstiftningen används även United States Bankruptcy Regulations and Procedures Handbook för att få en överblick över det

amerikanska konkursförfarandet. Handboken finns att tillgå på United States Courts hemsida och rekommenderas för konkursförvaltare, gäldenärer och borgenärer vid frågor som rör konkurser. Sett till att de amerikanska domstolarna rekommenderar användande av handboken får dess rättskällevärde anses vara högt och därmed anses dess innehåll vara relevant.

Publikationer från Juridisk tidskrift studeras för att undersöka de mest betydelsefulla skillnaderna som finns mellan svensk och amerikansk insolvensrätt. Vidare studeras också amerikansk juridisk doktrin om abandonering. Tuula publicerade sin avhandling år 2001 där en omfattande jämförelse gjordes mellan den amerikanska och svenska konkurslagstiftningen. Avhandlingen används i uppsatsen trots att den publicerades för mer än 20 år sedan eftersom den fortsatt anses aktuell då flera artiklar som skrivits senare refererat till Tuulas avhandling från 2001.

De amerikanska artiklarna som använts har valts utifrån dess relevans för området och eftersom en artikel som publicerats av Stanfords universitet hänvisar till dessa artiklar anses dess innehåll som trovärdigt. Artikeln som publicerats av Stanfords universitet är författad av är professorer verksamma inom insolvensrätten.

För att undersöka norsk rätt har i första hand den norska konkurslagen¹⁸ använts. Den norska lagstiftningen har varit väl utvecklad och konkurslagen är omfattande. Likt svensk rätts förarbeten har även Norge förarbeten där utredningar görs innan lagstiftningsprocessen, dessa benämns som NOU.

1.6 Disposition

Uppsatsens andra kapitel redogör för konkursförfarandet och vad konkursförvaltaren har för skyldigheter i förhållande till konkursboets borgenärer. I uppsatsens tredje kapitel undersöks och presenteras abandonering i svensk rätt. Uppsatsens fjärde kapitlet redogör för hur samma problematik med herrelösa

¹⁸ Kommer senare i uppsatsen att benämnas som konkursloven som den heter på norska för att undvika missförstånd mellan hänvisningar till den svenska konkurslagen och den norska lagstiftningen.

fastigheter som också är miljöskadade behandlas i amerikansk och norsk rätt. Slutligen ges författarens avslutande kommentarer i uppsatsens sista kapitel.

Varje kapitel inleds med en kortare beskrivning av vad som kommer att behandlas i kapitlet för att ge läsaren en översikt av vad som presenteras i kapitlet. I slutet av kapitel två, tre och fyra ges också författarens avslutande kommentarer gällande det material som framkommer i kapitlet.

2 Rättsliga följder av en konkurs

Kapitlet inleds med en genomgång av vilken lagstiftning som aktualiseras vid konkurs och en generell genomgång om vilka konsekvenser som konkurs innebär för ett bolag. Vidare görs en genomgång av konkursförvaltarens roll och vilka skyldigheter som finns gentemot de borgenärer som har fordringar i konkursen. Hur konkursen avslutas beskrivs sedan och slutligen ges författarens avslutande kommentarer.

2.1 Allmänt om konkursförfarandet

Konkursförfarandets huvudsakliga syfte är att konkursförvaltaren på ett rättssenligt och ordnat sätt ska avveckla verksamheten som konkursgäldenären bedrivit. I den mån det är möjligt ska också konkursgäldenärens skulder gentemot borgenärerna regleras.¹⁹

I 1 kap 2 § KL föreskrivs att en gäldenär som är på obestånd ska försättas i konkurs om inget annat föreskrivs. Kravet om obestånd innebär att gäldenären inte rätteligen kan betala sina skulder och att oförmågan att göra det inte är tillfällig.²⁰ Konkurs innebär för konkursgäldenären att samtliga tillgångar tvångsvis tas i anspråk av en utsedd konkursförvaltare, vilket också innebär att gäldenären förlorar rådigheten över tillgångarna. Tillgångsmassan tillfaller istället konkursboet.²¹

Konkursboet är huvudsakligen en juridisk person vilket gör att det behåller sin rättshandlingsförmåga efter att bolaget försatts i konkurs. Därmed kan konkursboet fortsatt ingå avtal och vara part i rättsliga tvister, således anses konkursboets rättshandlingsförmåga vara vidsträckt.²²

Begäran om att bolag ska försättas i konkurs görs vid tingsrätten. En konkursdomare tar beslutet om gäldenären ska försättas i konkurs eller inte. När

¹⁹ Se Zamani, 2019, sid. 51.

²⁰ Se prop. 1975:6 sid. 116 samt Mellqvist, Welamson, 2022, sid. 59 f.

²¹ Se prop. 1975:6 sid. 56.

²² Se Zamani, 2019, sid. 51.

konkursdomaren meddelat att ett bolag ska försättas i konkurs går beslutet inte att återkallas. I och med beslutet inleds också konkursen och konkursförvaltaren får rådighet över konkursboet och dess tillgångar.²³

Vilken egendom som ingår i konkursboet framgår av 3 kap 3 § 1 st. KL. All egendom som tillhör gäldenären vid tillfället för konkursen omfattas. Därutöver kan även sådan egendom som konkursförvaltaren genom att använda sig av möjligheten att återvinna egendom tillfalla konkursboet.²⁴

När juridiska personer försätts i konkurs ställs inga krav på att egendomen som tillfaller konkursboet ska vara utmätningsbar.²⁵ När gäldenären försätts i konkurs är det inte längre möjligt för KFM att utmäta egendom tillhörande konkursgäldenären. Istället ska tillgångarna fördelas i enlighet med förmånsrättslagen (1970:979) enligt 3 kap 7 § 1 st. KL.²⁶ Om utmätning av egendomen har skett är utmätningsbeslutet utan verkan och egendomen anses fortsatt tillhöra konkursboet.²⁷

Viss egendom kan komma att tillfalla konkursboet först efter att konkursen avslutats. Exempelvis om en tvist avgörs till gäldenärens fördel först en tid efter avslutad konkurs. Hur egendomen ska fördelas i sådana situationer framgår av 11 kap 18 § KL.²⁸

²³ Se prop. 1975:6 sid. 57.

²⁴ Se 4 kap KL om återvinning och förfarandet för återvinning.

²⁵ Vid konkurser för fysiska personer är det ett krav att den egendom som tas i anspråk vid en konkurs ska vara utmätbar, dvs. det ska inte vara sådan egendom som är nödvändig för att tillgodose att gäldenären samt dennes familj har en skälig levnadsstandard, se 5 kap UB om bestämmelserna om beneficium.

²⁶ Se Gregow, 2012, sid. 186 f.

²⁷ Se Gregow, 2012, sid. 187.

²⁸ Se Mellqvist, Welamson, 2022, sid. 102.

2.2 Konkursförvaltarens roll

Tingsrätten utser en lämplig konkursförvaltare som tilldelas uppdraget att förestå konkursen. För att vara verksam som konkursförvaltare ställs krav om att personen ska vara lämplig för att utföra uppdraget och ha tillräckligt med erfarenhet för att klara av det. Bestämmelserna om lämplighet framgår av 7 kap 1 § KL.²⁹

Det är inte reglerat i lagstiftningen vilka rättshandlingar en konkursförvaltare kan företa. Konkursförvaltaren anses således fritt kunna välja hur konkursboet ska förvaltas under pågående konkurs.³⁰ Uppdraget hindrar konkursförvaltaren från att vidta vissa åtgärder. Om konkursförvaltaren handlar felaktigt och skada uppstår, kan konkursförvaltarens rätt till arvode sänkas och konkursförvaltaren kan även bli skadeståndsskyldig gentemot konkursboet. Konkursförvaltaren är ansvarig för att konkursen genomförs i enlighet med bestämmelser som avser att skydda utomstående parter.³¹ Nämnvärt är också att konkursförvaltaren inte har någon rätt att sälja egendom tillhörande tredje man. I praxis har det fastställts att en sådan handling är grund för skadeståndsskyldighet.³²

Konkursförvaltarens huvudsakliga uppgift är att tillvarata borgenärskollektivets rätt att erhålla ekonomisk utdelning när konkursen avslutas enligt 7 kap 8 § KL. I vissa fall kan konkursförvaltaren fatta beslut som inte är gynnsamma för borgenärskollektivet om det framgår att sådana beslut kan fattas enligt bestämmelserna i KL.³³ Förutom bestämmelserna om konkursförvaltarens uppdrag i KL förekommer bestämmelser även i lönegarantilagen (1992:497) och i förmånsrättslagen.³⁴

²⁹ Se Mellqvist, Welamson, 2022, sid. 106 f.

³⁰ Se NJA 2006 sid. 420.

³¹ Se NJA 2006 sid. 420.

³² Se NJA 1996 sid. 700.

³³ Se 7 kap 8 §, 10 §, 12 §, 14 §, 16 §, 16 a §, 23 § samt 24 § KL.

³⁴ Se Zamani, 2019, sid. 54 och 16 § lönegarantilagen.

I ett prejudikat från 2015 behandlades frågan om åtgärder som konkursförvaltaren vidtagit i syfte att sälja en fastighet var i enlighet med konkursförvaltarens uppdrag. Konkursförvaltaren hade utfört åtgärder för att kunna sälja en fastighet som ingick i konkursboet, fastigheten ansågs ha ett negativt värde på grund av att miljöfarligt avfall förvarades där. HD konstaterade att konkursförvaltarens uppdrag omfattade att avveckla konkursboet så skyndsamt som möjligt och att det ska ske på ett gynnsamt sätt i förhållande till borgevärdena. I målet ansåg HD att konkursförvaltaren inte borde tagit hänsyn till allmänna intressen såsom miljön vid avvecklingen av konkursboet. HD gjorde bedömningen att konkursförvaltarens arvode skulle sättas ned motsvarande den del som avsett åtgärder för försäljning av den miljöskadade fastigheten.³⁵

Liknande omständigheter förekom i ett mål som prövades av Göta hovrätt. I domen som meddelades konstaterade hovrätten att konkursförvaltaren borde förstått att det inte var en lämplig åtgärd att sälja en fastighet med ett negativt värde. De vidtagna åtgärderna av konkursförvaltaren ansågs inte främja syftet med att konkursboet skulle upplösas skyndsamt. Arvodet som konkursförvaltaren erhöll sattes därmed ner för den del som avsett försäljningsprocessen av fastigheten.³⁶

För att konkursförvaltaren ska bli skadeståndsskyldig finns det krav på att de skadeståndsrättsliga rekvisiten uppfylls. Därmed behöver konkursförvaltaren handlat med uppsåt eller varit oaktsam för att bli skadeståndsskyldig. Följaktligen ska också konkursförvaltaren orsakat skadan genom underlåtenhet eller handlande.³⁷ Skadeståndsskyldighet regleras i 17 kap 1 § KL. Vid bedömningen om konkursförvaltaren ska utge skadestånd eller inte görs en granskning av om konkursförvaltarens handlande varit vad som anses vara normalt i situationen.³⁸ Exempelvis kan konkursförvaltaren bli skadeståndsskyldig om denne underlåtit att väcka talan som kunde gynnat konkursboet

³⁵ Se NJA 2015 s. 132.

³⁶ Se Göta hovrätts beslut den 13 oktober 2016 Ö 1865 – 11.

³⁷ Se Zamani, 2019, sid. 63.

³⁸ Se Zamani, 2019, sid. 63.

ekonomiskt.³⁹ Det kan även vara fall då konkursförvaltaren använt medel som kommit från försäljning av pantsatt egendom och de medlen använts för att betala andra skulder⁴⁰, samt om konkursförvaltaren sålt egendom som konkursgäldenären haft rätt att behålla.⁴¹

Det anses vara av allmänt intresse att konkursförvaltaren hanterar förvaltningen av ett konkursbo på ett effektivt och skyndsamt sätt samt att förvaltningen är kvalitativ. För att säkerställa att konkursförvaltaren utför uppdraget och att uppdraget utförs i enlighet med kravet på god kvalitet så garanteras konkursförvaltaren att denne kommer att tillges arvode för utfört uppdrag. Kostnaderna för konkursförvaltaren räknas in som kostnader för konkursboet under avvecklingen av boet. Om ekonomiska medel för att täcka arvodet saknas utger staten ersättningen. I 14 kap 4 § 2 st. framgår att arvodet inte får vara högre än vad som kan antas vara skälig ersättning för utfört uppdrag.⁴² Tingsrätten tar i samband med att konkursen avslutas beslut om arvodet anses vara skäligt eller inte.⁴³

Konkursförvaltaren har en skyldighet att meddela till den myndighet som har till uppdrag att utöva tillsyn enligt 26 kap MB om det finns skäl att anta att kemiska produkter, biotekniska organismer eller annat farligt avfall som behöver omhändertas kvarlämnats av gäldenären. Detsamma gäller vid misstanke om mark- eller vattenföroreningar kan misstänkas förekomma.⁴⁴

2.3 Konkursen avslutas

Vid konkurs ska kostnaderna för konkursen och därmed konkursförvaltarens arvode täckas av de finansiella medel som blir tillgängliga genom konkursen. Kostnaderna ska även täcka utgifterna som konkursboet ådragit sig under pågående konkurs, vilket benämns massagäld.⁴⁵ I 1 § förmånsrättslagen finns

³⁹ Se NJA 2005 s. 443.

⁴⁰ Se NJA 1997 s. 485.

⁴¹ Se Zamani, 2019, sid. 63 om exempel på när skadeståndsskyldighet kan föreligga för konkursförvaltaren.

⁴² Se Mellqvist, Welamson, 2022, sid. 276.

⁴³ Se Mellqvist, Welamson, 2022, sid. 281.

⁴⁴ Se 7 kap 16 a § KL.

⁴⁵ Se prop. 1975:6 sid. 60.

bestämmelser angående borgenärernas inbördes rätt till betalning ur boet. Det finns särskild och allmän förmånsrätt. Den särskilda förmånsrätten gäller vid konkurser och utmätningar, den avser viss egendom. Den allmänna förmånsrätten gäller enbart vid konkurser och avser all egendom som ingår i konkursboet.⁴⁶

Konkursen avslutas genom att konkursförvaltaren kungör ett förslag till slututdelning enligt kraven som anges i 11 kap 4 § KL. Genom att förslaget kungörs kan konkursen avslutas trots att rättsliga tvister fortfarande pågår och att det fortfarande finns en möjlighet att ytterligare tillgångar ska tillfalla konkursboet.⁴⁷ Utdelningsförslaget översänds av konkursförvaltaren till TSM⁴⁸ och till den tingsrätt som tagit beslutet om att konkursen skulle inledas. TSM ska lämna ett yttrande över utdelningsförslaget som konkursförvaltaren ingett. När tingsrätten tagit del av underlaget och tiden för invändningar har passerat kan rätten fastställa utdelningsförslaget och konkursen avslutas i enlighet med 11 kap 18 § KL.⁴⁹ TSM ska också yttra sig om det arvodet som konkursförvaltaren yrkat som ersättning för förvaltningen av konkursboet är rimlig.⁵⁰ Yttrandet som TSM inlämnar till tingsrätten tillmäts brukligen stor betydelse vid bedömningen om arvodet anses som skäligt eller inte.⁵¹

I de fall som tillgångar återfinns efter att konkursen avslutats sker så kallad efterutdelning i enlighet med bestämmelserna i 11 kap 19 – 21 §§ KL. I sådana fall ska konkursförvaltaren upprätta ett nytt utdelningsförslag där även de nyfunna tillgångarna ingår eller i annat fall när det står klart vem som ska tilldelas de likvida medlen ta beslut om att formlös efterutdelning ska ske. De likvida medlen skickas i sådana fall direkt till den berörda borgenären utan att något utdelningsförslag behöver upprättas.⁵²

⁴⁶ Se Mellqvist, Welamson, 2022, sid. 264.

⁴⁷ Se prop. 1975:6 sid. 61.

⁴⁸ För konkurser är KFM tillsynsmyndighet. Tillsynsmyndighetens uppdrag är att kontrollera att konkursboet förvaltas i enlighet med gällande lagar och författningar.

⁴⁹ Se Mellqvist, Welamson, 2022, sid. 264.

⁵⁰ Se Mellqvist, Welamson, 2022, sid. 281.

⁵¹ Se prop. 1986/87:90 sid. 161.

⁵² Se Mellqvist, Welamson, 2022, sid. 269 f.

2.4 Författarens avslutande kommentarer

Att bolag försätts i konkurs är vanligt och för bolaget X krävs det att det går att påvisa insolvens för bolaget X. För bolaget X kan det antas att bolaget är insolvent eftersom skulderna överstiger bolagets tillgångar. Det framkommer inte att bolaget X har någon möjlighet för att utnyttja krediter och konkursdomaren vid tingsrätten borde därför göra bedömningen att bolaget X ska försättas i konkurs. När beslutet är fattat tillsätts en konkursförvaltare som ska hantera konkursen, för bolaget X tillsätts konkursförvaltaren Y.

Konkursförvaltarens huvudsakliga uppdrag är att avveckla konkursboet och att tillvarata borgenärens intressen. Det viktigaste får anses vara att tillgoda att borgenärerna erhåller högsta möjliga utdelning från boets tillgångar. Enligt vad som framkommit så har det i praxis fastställts att konkursförvaltarens arvode blivit nedsatt när denne försökt sälja egendom som har ett negativt värde eftersom det ansetts att konkursförvaltare inte tillvaratagit borgenärernas intressen i den utsträckning som borde ha gjorts.

Med hänsyn till domstolens meddelade domslut så får det antagas att det inte med säkerhet går att förutsätta att konkursförvaltaren kan vidta åtgärder för att sälja egendom vars ekonomiska värde är negativt. Det framstår enligt praxis inte som att konkursförvaltaren behöver ta någon hänsyn till om det finns en risk för att miljöskador uppstår i samband med att konkursförvaltaren underlåter att sanera och därefter sälja miljöskadade fastigheter.

Av det som framkommit så har det dock inte framstått som att det finns fall där frågan prövats om att konkursförvaltare som vidtagit åtgärder för att skydda miljön har blivit skadeståndsskyldiga eller fått arvode nedsatt. Det som har prövats är som nämnt att försöka sälja en fastighet med ett negativt värde målet rörde inte möjligheten att vidta åtgärder för att främja miljön. För konkursförvaltaren kan det framstå som ett ofördelaktigt att vidta åtgärder för att sälja en fastighet som är miljöskadad. Delvis för att det finns en risk för att arvodet sätts ned, vilket inte är önskvärt. Även i fall när det hade kunnat

visa sig vara lönsamt att sälja fastigheten kan konkursförvaltaren tvivla på att göra det på grund av möjligheten att arvodet kan sättas ned eller att skadeståndsskyldighet kan uppstå.

Frågan är vad konkursförvaltaren Y ska göra med den egendom som bolaget X har. Konkursförvaltaren kan välja att överge egendomen och på så vis undvika risken för att få arvodet för utfört arbetet nedsatt. En annan möjlighet är att sälja fastigheten men då finns det en risk för att skadeståndsskyldighet förekommer då borgenärernas utdelning minskar. Något direkt skydd för miljön och människors hälsa framkommer inte i KL, det nämns däremot att konkursförvaltaren har en skyldighet att meddela ansvarig tillsynsmyndighet om gäldenären efterlämnat farliga kemiska produkter eller om det råder misstanke om att föroreningar förekommer. Det framkommer inget i lagstiftningen inom insolvensrätten om skyldigheter för konkursförvaltaren att ta hänsyn till miljön vid upplösningen av konkursboet.

3 Abandonering i svensk rätt

Kapitlet inleds med en allmän förklaring om hur begreppet abandonering beskrivits i praxis, förarbeten och doktrin eftersom definition saknas i lagstiftningen. Därefter presenteras flertalet rättsfall där den miljörettsliga aspekten har berörts i samband med att konkursförvaltare valt att överge egendom. I följande del förklaras den miljörettsliga aspekten. Slutligen lämnas konkursförvaltarens avslutande kommentarer om vad som framkommit i kapitlet.

3.1 Allmänt om begreppet

Abandonering kan definieras som en möjlighet för konkursförvaltare att avstå från att inkludera viss egendom i konkursboet och därmed återlämna egendomen till konkursgäldenären.⁵³ Som en följd av konkursförvaltarens beslut att överge egendom följer också att konkursförvaltaren därmed inte längre har något anspråk på egendomen.⁵⁴

Det finns inget fastställt tillvägagångssätt för hur konkursförvaltaren ska handla för att överge egendom, en slutsats som går att dra ifrån NJA 2004 s. 777 är att det är tillräckligt att konkursförvaltaren uttrycker att denne inte avser att vidta fler åtgärder rörande egendomen.⁵⁵ Det saknas formkrav för hur beslutet om abandonering ska fattas, vilket gör att det kan ske på olika sätt.⁵⁶

Håstad har uttalat att egendom som överges inte blir herrelös, istället återgår den till konkursgäldenären. Uttalandet gjordes av Håstad under det insolvensrättsliga forumet som arrangerades i Uppsala 1997. Om konkursgäldenären är ett aktiebolag innebär det att den övergivna egendomen kommer att sakna ägare efter aktiebolagets upplösning. Håstad menar att sådana situationer är oundvikliga.⁵⁷ Borgenärer som haft en fordran innan konkursutbrottet gällande att konkursgäldenären skulle hantera miljörettsliga problem borde

⁵³ Se Lennander, tillägg till mål HD Ö 3190–02 samt Håstad, 1997, sid. 58 f.

⁵⁴ Se NJA 2004 s. 777.

⁵⁵ Se NJA 2004 s. 777.

⁵⁶ Se Möller, 2016, sid. 46 f.

⁵⁷ Se Håstad, 1997, sid. 60, samt Möller, 2016, sid. 40 f.

enligt Håstad vid konkursen bedömas som en oprioriterad fordran.⁵⁸ Abandonering kan även aktualiseras vid andra situationer som exempelvis när fartyg behöver bärgas, när fastigheter som är svartbyggen ska demonteras eller om en fastighet är betungad med miljöfarligt avfall.⁵⁹

Abandonering anses delvis strida mot konkursens syfte att konkursboet helt och hållet ska avvecklas vid konkursens avslut. Motsättningsvis är också det huvudsakliga syftet att borgenärskollektivet ska erhålla högsta möjliga utdelning. Det sistnämnda syftet uppfylls genom att konkursförvaltaren underlåter att sälja egendom som är alltför kostsam att sälja.⁶⁰ För personer som har ingått rättsliga förbindelser med konkursgäldenären finns en risk att dessa påverkas av beslutet. Exempelvis kan grannar påverkas genom att marken inte saneras, staten kan också påverkas negativt av att miljöskadad egendom inte saneras. Det finns också en risk för att djur och människors hälsa berörs.⁶¹

Den moderna diskussionen om abandonering förs av Möller.⁶² Enligt honom råder det inte några tveksamheter om konkursförvaltarens rätt att abandonera egendom. Han menar att det är vad som utgör gällande rätt. Däremot är innebörden av begreppet fortsatt något oklar.⁶³ Ståndpunkten som Möller intar är att det gäller även offentligrättsliga förpliktelser och menar vidare att det finns ett behov av praxis för att det ska klargöras vad som gäller. Ett sådant behov finns inte bara för miljörättsliga förpliktelser, det finns även ett behov att det klargörs vad som gäller för obetalda skatteskulder.⁶⁴

Det är viktigt att fastställa den berörda egendomens status. Det får anses vara uppenbart enligt Mellqvist att egendom som saknar ekonomiskt värde inte ska ingå i konkursboet. Motsatsvis anses det som självklart att konkursförvaltaren

⁵⁸ Se Håstad insolvensrättsligt forum år 1997, s. 64.

⁵⁹ Se Håstad insolvensrättsligt forum år 1997, s. 58 f.

⁶⁰ Se Möller, 2016, sid. 42.

⁶¹ Se Gregow i diskussionerna som fördes vid det insolvensrättsliga forumet i Uppsala år 1997 som Möller år 2016 hänvisar till.

⁶² Se Mellqvist, 2022, sid. 773; Möller, 2016, s. 40 f. samt de diskussioner som fördes vid det insolvensrättsliga forumet i Uppsala år 1997 som Möller år 2016 hänvisar till.

⁶³ Se Mellqvist, 2022, sid. 773.

⁶⁴ Se Möller, 2015, sid. 59 f.

inte väljer att överge egendom som är värdefull då det missgynnar borgenärskollektivet.⁶⁵ Konkursförfarandet är inte konstruerat på ett sätt som gör att konkursförvaltaren skulle hindras från att utnyttja rätten att överge egendom med ett negativt värde. Det går inte att tolka KL som att det finns ett krav på all egendom tillhörande konkursgäldenären ska inkluderas i konkursboet.⁶⁶ Resonemanget är liknande när det gäller utmättningsförfarandet och Mellqvist menar att egendom som inte är utmättningsbar inte heller behöver ingå i konkursboet.⁶⁷ Utgångspunkten för konkursförfarandet har alltid varit att det är samma utgångspunkter som används vid utmätning. Egendom med negativt värde är inte utmättningsbart och ska därför inte heller tillfalla konkursboet.⁶⁸

Mellqvist skriver att det finns goda skäl för lagstiftaren att upprätta lagstiftning inom området då det sedan en lång tid tillbaka varit ett omdebatterat förfarande att använda sig av abandonering. Han menar även att det kan vara nödvändigt för lagstiftaren att specificera kraven för att egendom ska vara utmättningsbar.⁶⁹ Mellqvist lämnar även ett förslag på en idéskiss till hur lagtexten skulle kunna utformas;

” 3 kap. 3 § tredje stycket konkurslagen *Till konkursboet räknas inte egendom [eller rättigheter knutna till egendomen] som konkursboet uttryckligen meddelar gäldenären att boet avstår från att omhänderta.* ”⁷⁰

År 2007 tillsatte Sveriges regering en utredning där bland annat problematiken med abandonering berördes. I utredningen kritiseras NJA 2004 s. 777 och utgången i målet. I utredningen blir istället slutsatsen att det ska vara möjligt att abandonera egendom men att konkursförvaltarens beslut blir slutgiltigt och därmed inte möjligt att återkalla.⁷¹ Det ska enligt utredningen lagstiftas på ett sätt som gör att huvudprincipen för abandonering är att det sker med frigörande verkan. Utredningen resulterade inte att någon proposition

⁶⁵ Se Mellqvist, 2022, sid. 776.

⁶⁶ Se Möller, 2016, sid. 46.

⁶⁷ Se Mellqvist, 2022, sid. 776 f.

⁶⁸ Se Mellqvist, 2022, sid. 777 f.

⁶⁹ Se Mellqvist, 2022, sid. 784.

⁷⁰ Se Mellqvist, 2022, sid. 785.

⁷¹ Se SOU 2010:2 Volym 2 s. 113 f.

presenteras till riksdagen eftersom den kritiserades på flertalet punkter.⁷² Kritiken mot utredningen avsåg dock inte delen som berörde abandonering.⁷³

3.2 Praxis där abandonering berörts

I NJA 2004 s. 777 berördes frågan om det varit möjligt för en konkursförvaltare att abandonera egendom till förmån för konkursgäldenären och om beslutet som konkursförvaltaren tagit var möjligt att återkalla. Konkursförvaltaren sålde efter att beslutet återkallats konkursgäldenärens fastighet exekutivt.⁷⁴ I målet konstaterade HD att det är möjligt för konkursförvaltare att överge egendom och därmed inte inkludera egendomen i konkursboet.⁷⁵

HD framförde i domskälen att det i den aktuella lagstiftningen inte fanns något som förhindrar konkursförvaltaren från att överge egendom. Förutsatt att konkursförvaltaren gjort bedömningen att det varit en ändamålsenlig förvaltningsåtgärd. I domskälen konstateras att det inte är möjligt att beakta abandonering som en rättshandling och att det därför också är möjligt för konkursförvaltaren att återkalla beslutet. Konkursförvaltaren kunde därmed återta den abandonerade egendomen och sälja den exekutivt. HD menade att det inte går att beakta konkursgäldenären och konkursboet som två olika rättssubjekt vilket resulterar i att bindande rättsliga bindande avtal mellan dessa parter inte kunnat ingås. HD valde därmed att konkursgäldenärens överklagande om att konkursförvaltarens beslut om att abandonera egendom inte kunde återkallas.

Justitierådet Lennander tillade att i fall då fastigheter potentiellt kan skada människor eller djur är det ekonomiskt fördelaktigt för konkursboet att fastigheten överge fastigheter för att undvika kostnader. Lennander skriver vidare i tillägget att det får göras en individuell bedömning i fall när det berör offentligrättsliga förpliktelser kopplade till konkursboet. Avslutningsvis

⁷² Se Möller, 2016, sid. 60 f.

⁷³ Se Möller, 2016, sid 63.

⁷⁴ Innebörden av exekutiv försäljning är att försäljning av egendomen sker av KFM, bestämmelser om detta återfinns i 8 kap UB.

⁷⁵ Se NJA 2004 s. 777, sid. 780.

framhöll Lennander att det mest naturliga tillvägagångssättet för att komma till rätta med problematiken är abandonering regleras i lag.⁷⁶

I NJA 2009 s. 41 bekräftade HD vad som uttalats i NJA 2004 s. 777. Den huvudsakliga juridiska frågan berörde inte abandonering men HD valde trots det att flera gånger beröra vad som prövats i 2004 års rättsfall.

Justitierådet Lindskog tillade att vad som sagts i 2004 års rättsfall borde vara såsom HD kommit fram till att abandonering är tillåtet enligt svensk rätt och att konkursförvaltaren därmed har rätt att överge egendom. Enligt Lindskog ansågs egendomen därmed inte innefattas av konkursen alls.⁷⁷

3.3 Herrelösa fastigheter och miljörettsliga aspekter

I Sverige är utgångspunkten att alla fastigheter i landet ägs av någon och att ägaren är inskriven i fastighetsregistret.⁷⁸ När en juridisk person försatts i konkurs och alla likvida medel delats ut upphör den juridiska personen att existera. Vilket leder till att fastigheten saknar ägare. För att komma till rätta med denna problematik tillsätts en god man som ansvarig för fastigheten genom ett godkännande från överförmyndare av en begäran som lämnats in av Lantmäteriet.⁷⁹

Det finns även en möjlighet att expropriation kan ske när en fastighet är grovt vanvårdad förekommer eller det finns en risk för att det ska förekomma. Enligt ExprL får i sådana fall en god man utses som representant för den herrelösa fastigheten.⁸⁰ Den som utsetts till god man är den person som myndigheter kan kommunicera med avseende expropriation.⁸¹ I rapporten skriver

⁷⁶ Se Lennanders tillägg i NJA 2004 s. 777 sid. 785.

⁷⁷ Se Lindskogs tillägg i NJA 2009 s. 41 ff.

⁷⁸ Se 19 kap 1 § JB samt lag (2000:224) om fastighetsregister.

⁷⁹ Se 4 kap 12 § FB för förklaring av vad god man innebär.

⁸⁰ Se 3 kap 2 a § ExprL.

⁸¹ Se Boverket, 2015, sid. 19.

Boverket⁸² att problemen bör lösas inte enbart inom särskilda lagstiftningsområden utan menar att allmän lagstiftning är behövlig.⁸³

Gällande miljörättsliga frågor om fastigheter är MB tillämplig lagstiftning, 2 kap 10 § MB anger att den som orsakat miljöföroreningar och annat som kan skada miljön ska hållas ansvarig för skadorna. I 2 kap 8 § MB framkommer det vidare att den som orsakat skada också är den som har ansvar för att den miljöfarliga verksamheten ska upphöra. Enligt principen blir i första hand den som orsakat miljöskadorna skyldig att efterbehandla egendomen, i andra hand blir den som haft kännedom om miljöskador ansvarig.

I 10 kap MB framgår att det finns ett ansvar för efterbehandling för fastigheter som är miljöskadade. Detta gör att en eventuellt ny ägare av fastigheten behöver bekosta åtgärder för miljöskador som föregående ägare förorsakat.

Frågan är vidare vem som kan anses ha ansvaret för miljöskadade fastigheter när fastigheten är herrelös dvs. saknar ägare. Kommunen har ett ansvar ett enligt lagen (2003:778) om skydd mot olyckor att förhindra skador på miljö, för människor och skador på egendom. Lagen aktualiseras dock först när det rör sig om akut fara eller när det ses som särskilt motiverat. Det är däremot inte tillämpligt när det rör sig om miljöskador som långsamt försämrar miljön tidvis.⁸⁴

Skyldigheten att avhjälpa miljöskador som drabbat en fastighet på grund av en verksamhet finns i MB.⁸⁵ Det är inte bara ansvarsutövande som bedöms vara ansvarig verksamhetsutövare. Även ägaren av fastigheten har ett miljörättsligt ansvar. I praktiken rör det sig vanligen om föroreningar när det gäller miljöskador.

⁸² Boverket är förvaltningsmyndighet för frågor om byggd miljö, hushållning med mark- och vattenområden, fysisk planering, byggande och förvaltning av bebyggelse, boende och bostadsfinansiering.

⁸³ Se Boverket, 2015, sid. 41.

⁸⁴ Se Prop. 2004/05: 35, sid. 16.

⁸⁵ Se Rubenson, 2021, sid. 142.

Enligt 10 kap MB kan även ett konkursbo omfattas av bestämmelserna i MB. Det gäller normalt sätt om konkursboet i samband med konkursutbrottet förvarar kemikalier eller avfall på marken där verksamheten bedrivs. Enligt 9 kap 1 § kan konkursboet anses bedriva miljöfarlig verksamhet som verksamhetsutövare. I praxis har det framkommit att konkursboet därmed också är ansvarigt för att bekosta bortforsling av de miljöfarliga avfallet som förvaras på fastigheten.⁸⁶ I bland annat ett mål från MÖD hade två stycken konkursbon stått för driften av två gruvor och ansågs därmed vara verksamhetsutövare enligt 10 kap MB. MÖD kom fram till att verksamhetsutövarna skulle svara för renhållning och att egenkontroller utförts.⁸⁷ Det är verksamhetsutövaren för en verksamhet som också har ansvar för att avhjälpa de skador som orsakats av verksamheten. Den som bedriver en verksamhet eller tidigare gjort det har ett ansvar för att avhjälpa de miljöskador som uppstår. Förutsatt att det är möjligt och rättsligt acceptabelt att det görs.⁸⁸

Bedömningen blir däremot annorlunda om verksamheten upphör att vara verksam efter att beslutet om att försätta bolaget i konkurs tagits. Enligt konkursrättens huvudregel svarar inte konkursboet för sådana förpliktelser som gäldenären ådragit sig. Vid flera tillfällen har det fastslagits i praxis att konkursbo då inte kan tvingas utföra markundersökningar som verksamhetsutövaren har en skyldighet att utföra.⁸⁹

Saneringskostnader är ofta höga, kostnaderna för att genomföra undersökningar av marken är däremot inte lika höga. Det gör att det anses finnas ett bredare utrymme för att belasta bolag med att genomföra undersökningarna än att de ska bekosta sanering av marken. Effekten av att fastigheten saneras kan bli att värdet ökar. Det får därmed anses oskäligt att bolaget får ta del av vinsten för värdeökningen om det är med allmänna medel eller om en tidigare verksamhetsutövare bekostat saneringen. I 10 kap 9 § MB stadgas att ägaren

⁸⁶ Se Rubenson, 2021, sid. 149.

⁸⁷ Se MÖD 2013:36.

⁸⁸ Se Rubenson, 2021, sid. 148 f.

⁸⁹ Se Rubenson, 2021, sid. 148 f samt MÖD 2005:29.

av fastigheten i sådana fall kan ansvara för kostnaderna som värdeökningen medför.⁹⁰

3.4 Praxis från MÖD och kommentarer från doktrin

I MÖD 2015:19 prövades frågan om ett konkursbo kunde undkomma massaansvar⁹¹ genom att konkursförvaltaren abandonerade miljöskadad egendom. Nämnden⁹² hade beslutat att konkursboet skulle betala en tillsynsavgift enligt bestämmelser i MB. Konkursförvaltaren överklagade beslutet och hänvisade till att abandonering skett. Vidare hävdade konkursförvaltaren att eftersom abandonering av fastigheten skett så kunde konkursboet inte anses vara ansvarigt för de uppkomna miljöskadorna. Beslutet om att egendomen skulle abandoneras togs av konkursförvaltaren två dagar efter att bolaget försatts i konkurs.⁹³

Nämnden framförde att konkursboet var ansvarigt för det miljöfarliga avfallet eftersom konkursboet som en följd av konkursen fick ansvar för fastigheten. Vidare framförde nämnden att lagringen av avfallet som gjorts på fastigheten tillhörde konkursboet och att tillsynen utövats under tid då konkursboet ansågs ansvarigt för den miljöskadade fastigheten. Tillsynsavgiften till kommunens nämnd ska betalas av den verksamhetsutövaren som bedriver verksamhet där fastigheten är enligt nämnden framställd. MÖD ansåg att nämndens resonemang höll och ansökan om att konkursboet skulle betala för tillsynsavgiften bifölls. Motiveringen som framfördes av MÖD var följande,

“Om abandonering under pågående konkurs i ett fall som detta skulle anses vara bindande gentemot tillsynsmyndigheten enligt miljöbalken, skulle det innebära att ingen kan göras ansvarig för betalning av avgifter för den tillsyn som i detta fall kommunen är skyldig att utföra. Oberoende av vad syftet med

⁹⁰ Se Rubenson, 2021, sid. 153.

⁹¹ Begreppet avser sådan fordran som uppkommit efter det att gäldenären försatts i konkurs. Innebörden blir vidare att fordran således är gällande mot konkursboet.

⁹² En kommunal nämnd med ansvar för miljö och räddningstjänst i kommunen.

⁹³ Se MÖD 2015:19.

abandoneringen sägs vara, skulle följden alltså bli att ett konkursbo skulle kunna undgå det ansvar att betala tillsynsavgifter enligt miljöbalken som en verksamhetsutövare har.”

Keller har kritiserat avgörandet och menar att argumentet om att nämnden inte skulle fått tillsynsavgiften betald inte är hållbart ur ett insolvensrättsligt perspektiv. Han framför att insolvensrättens syfte är att utreda vilka borgenärer som kan erhålla betalning från konkursboet, därmed skulle nämnden ha samma rätt som övriga borgenärer till utdelning. Vidare menar han att abandonering sedan länge är något som är erkänt i svensk rätt och därmed ett medel som konkursförvaltaren kan utnyttja vid en konkurs. Han menar att MÖD med sitt avgörande ändrar insolvensrätten och att miljörettsliga intressen därmed styr insolvensrättsliga förfaranden.⁹⁴

Han framför vidare att MÖD genom avgörandet gjort det möjligt för konkursgäldenären att skada egendom innan konkursutbrottet. Han lyfter också att det kan skapa systemhaveri och att det går att undkomma ansvar genom att skapa ändlösa kedjor av konkurser.⁹⁵

Rubenson skriver att MÖD har gjort en rättspolitisk bedömning genom domen som meddelades i MÖD 2015:19. Han menar att domstolen ”gått vid sidan av konkursrätten”. Han menar att MÖD utgått ifrån att domstolen ska uttala sig om att någon behöver betala för kostnader kopplade till miljön. Tvärtom gentemot hur HD uttalat sig, HD:s ståndpunkt verkar vara att det är en fråga för lagstiftaren att ta ställning till. Rubenson skriver att HD genom flera domar⁹⁶ uttalat att miljökostnader inte inkluderas i konkurskostnader eftersom det inte framgår av KL. Rubenson menar att det inte kan illustreras på ett tydligare sätt vad skillnaden mellan miljörett och konkursrätt är.⁹⁷

I MÖD 2005:29 övergav konkursförvaltaren en fastighet där miljöfarlig verksamhet bedrivits. Konkursboet ansågs inte vara ansvarigt för att genomföra

⁹⁴ Se Keller, 2020, sid. 103.

⁹⁵ Se Keller, 2020, sid. 104.

⁹⁶ Se bland annat NJA 2006 s. 662 samt NJA 2015 s. 132.

⁹⁷ Se Rubenson, 2021, sid. 152.

markundersökningar på grund av att den miljöfarliga verksamheten upphört och inte återupptagits innan bolaget försattes i konkurs.

I MÖD 2008:13 var frågan om ett konkursbo bedömdes vara ansvarigt för att en åtgärdsutredning för en deponi skulle utföras. Domstolens slutsats blev att eftersom konkursboet inte bedrivit någon verksamhet där deponierna användes och att då konkursboet inte ägt eller förfogat över fastigheten ansågs konkursboet inte ansvarigt. Konkursboet kunde därmed inte heller vara verksamhetsutövare och som en följd ansvarigt för de uppkomna miljöskadorna. MÖD meddelade att konkursboet inte ansågs vara verksamhetsutövare och därmed inte heller ansvarigt för miljöskadorna.

I MÖD 2008:14 gällde målet frågan om ett konkursbo varit skyldigt att utföra undersökningar på fastigheter som varit förenade sedan en längre tid tillbaka. Domstolen fann att så inte kunde anses vara fallet eftersom konkursboet inte bedrivit den verksamheten som orsakat föroreningarna. En utredning gjordes angående konkursboets ansvar för att undersöka deponier. Utredningen visade att konkursboet inte bedrivit någon deponiverksamhet på fastigheten och att konkursboet inte heller förfogat över fastigheterna. Med hänsyn till omständigheterna kunde det därför inte anses att konkursboet varit verksamhetsutövare och därmed hade konkursboet inte någon undersökningsplikt.

3.5 Författarens avslutande kommentarer

Utgångspunkten verkar vara att abandonering är ett medel som konkursförvaltaren kan använda sig av och att det är ett medel som är accepterat i svensk rätt. Detta har bland annat bekräftats genom rättsfallet NJA 2004 s. 777. I rättsfallet medgav HD det. Det bekräftas också av de tillägg som görs av justitieråden i målet.

I MÖD 2015:19 blev slutsatsen att abandonering är tillåtet. Det är däremot inte ett sätt som konkursförvaltaren kan undvika att behöva betala för offentligrättsliga avgifter. Det verkar enligt vad MÖD uttalade som att konkursbon

trots att egendom abandonerats ändå behöver betala de utgifter som finns kopplade till den övergivna fastigheten betalas ur boet innan övriga borgenärer tillges betalning. Kellers uppfattning är att fordran oavsett vad den avser ska ses som en fordran precis som andra och därmed få rätt till ersättning i enlighet med förmånsrättslagen.

Det är intressant att två viktiga rättsområden ställs emot varandra. Dels för att det i Sverige finns ett starkt borgenärsskydd som ska tillvarata borgenärernas intresse, dels den miljörättsliga aspekten som också är ständigt aktuell. Gällande att abandonera den typen av fastigheter som omnämns i inledningen dvs. återvinningscentraler borde de enligt NJA 2004 s. 777 vara möjligt för konkursförvaltaren Y att överge egendomen då värdet är negativt. Å andra sidan kan det finnas miljörättsliga avgifter som konkursboet behöver betala i första hand innan borgenärskollektivet tillges utdelning ur boet.

Som Lennander uttalat i NJA 2004 s. 777 får en individuell bedömning göras i fall som berör abandonering. Utifrån vad som är gällande rätt får det som nämnt antas att abandonering anses tillåtet förutsatt att den abandonerade fastigheten inte ålagts att betala offentligrättsliga avgifter enligt bestämmelserna i MB.

Problemen som uppkommer i samband med att fastigheter överges är likt det som sägs i inledningen att det kan komma att finnas herrelösa fastigheter som orsakar miljöskador. Miljöskadorna drabbar både den omkringliggande marken och det finns även en risk för att människors hälsa påverkas av förorenad mark.

Med beaktande av rättsfallen som redogjorts för blir slutsatsen att det får anses att abandonering är något som är fullt tillåtet. Det verkar också vara den ledande uppfattningen i svensk rätt att möjligheten inte skulle påverkas även om miljö kunde påverkas negativt. Efter målet som avgjordes MÖD så kan det inte längre antas att det är lika självklart vad som är gällande rätt. Den generella uppfattningen är numera att abandonering är tillåtet om det inte finns offentligrättsliga sanktioner kopplade till egendomen utifrån praxis.

Gregow framförde att det måste vara ett mål att konkursboet efter att konkursen avslutats avvecklats helt och hållet. Det är därmed inte rimligt att konkursboet fortsatt ska vara belastat med en fastighet som det inte går att sälja eller att medel ska gå till att underhålla en sådan fastighet. I sådana fall kan det ta orimligt lång tid att avveckla konkursboet, vilket strider mot konkursens syfte att avvecklingen ska ske skyndsamt om det är möjligt. Om konkursboet fortsatt ska förvalta egendomen även när andra delar av bolaget redan är avvecklade blir det en mycket kostsam process då konkursförvaltaren fortsatt behöver ha kontroll över konkursboet.

Enligt praxis från MÖD har utgångspunkten tidigare varit att konkursboet enbart ansvarat för avgifter som är kopplade till boet om det är så att verksamheten fortsatt att bedrivs efter konkursutbrottet. I MÖD 2015:19 blev slutsatsen att en avgift som utfärdats i enlighet med MB skulle betalas till den kommunala nämnden. Domstolen motiverade det med att det annars skulle vara alltför fördelaktigt att överge egendom när det finns miljörettsliga avgifter förenat med fastigheten. Därmed har MÖD fastslagit att det inte går att undkomma ansvaret som finns kopplat till rollen som verksamhetsutövare.

MÖD:s slutsats får anses vara rimlig annars finns det en möjlighet för konkursförvaltaren att fortsätta bedriva verksamheten och gynna borgenärerna men samtidigt undkomma miljörettsliga avgifter genom att abandonera egendomen. Samtidigt kan ses som rimligt att avgiften blir en fordran likt de andra avgifterna och att fordran prioriteras enligt förmånsrättslagen.

Det är inte klarlagt om slutsatsen blivit densamma om konkursförvaltaren direkt hade meddelat att egendomen skulle abandoneras, i MÖD 2015:19 väntade konkursförvaltaren två dagar innan beslutet om att abandonera fastigheten togs. Troligen har det inte påverkat bedömningen, det får anses vara rimligt att konkursförvaltaren väntar någon dag för att kunna ta ett sådant beslut om att överge fastigheten. Konkursförvaltaren behöver kunna bilda sig en uppfattning av vilket värde fastigheten har och vilka åtgärder som ska vidtas.

4 En internationell utblick

Kapitlets disposition

Kapitlet inleds med en genomgång av amerikansk rätt och insolvensrätt. Därefter följer ett kapitel där abandonering behandlas. Efterföljande del av kapitlet ger en beskrivning av norsk insolvensrätt och hur abandonering regleras. Avslutningsvis ges författarens avslutande kommentarer till det materialet som framställts.

4.1 Amerikansk lagstiftning

I kapitlet kommer det att ske en genomgång av amerikansk gällande rätt vid konkurser. I kapitlet beskrivs även ett annat förfarande där gäldenären uppriktar en avbetalningsplan istället för att bolaget likvideras. Syftet med uppsatsen är att undersöka vad som är gällande vid konkurser där abandonering sker därför kommer det inte att jämföras för vad som gäller vid händelse av en företagsrekonstruktion enligt amerikansk rätt. Nämnvärt är dock att en del av det som gäller vid likvidation och framgår av 7 kap. BC även är tillämpligt under ett rekonstruktionsförfarande enligt 11 kap. BC.

Inledningsvis ska det föras fram att amerikansk rätt skiljer sig från svensk rätt betydligt. Amerikansk rätt består av femtio separata rättssystem. De olika delstaternas rättssystem har vissa likheter men de är inte identiska. Det som inte regleras i grundlagen har delstaterna själva möjlighet att reglera i den delstatliga lagstiftningen.⁹⁸

I USA är inte domstolar bundna av den praxis som utvecklats. Det är dock vanligen så att praxis som utvecklats i Högsta domstolen följs i de delstatliga domstolarna.⁹⁹ Det amerikanska rättssystemet bygger på att det finns tre kontrollmekanismer för att makten inte ska missbrukas. Makten fördelas mellan den lagstiftande, verkställande och dömande makten.¹⁰⁰

⁹⁸ Se Bogdan, sid. 129.

⁹⁹ Se Bogdan, sid. 136.

¹⁰⁰ Se Bogdan, sid. 139 f.

Ett av de huvudsakliga syftena med konkursen är att gäldenären ska få möjlighet att börja om på nytt. Gäldenären har efter konkursen inte ansvar för de skulder som det genom konkursen uppkommit ansvarsfrihet för. Det gäller dock inte för enskilda firmor och bolag. Det ska poängteras att ansvarsfriheten inte gäller för alla former av skulder, vilket innebär att vissa skulder kvarstår för gäldenären efter att konkursen avslutats.¹⁰¹ Den amerikanska insolvensrätten är fördelaktig för gäldenärer och entreprenörer, insolvensrätten förefaller därmed med syftet att gynna affärsekonomiska transaktioner.¹⁰² I BC anges vad som menas med att gäldenären fått en försämrad ställning och därmed uppfyller kraven för att försättas i konkurs.¹⁰³

I den amerikanska konstitutionens 1: a artikel, 8:e sektionen 4 § ges den amerikanska kongressen möjlighet att upprätta lagar beträffande konkurser. Senast kongressen förändrade insolvensrätten var 1978 men tillägg till lagstiftningen gjordes 2005 genom beslut i kongressen. Lagstiftningen som antogs återfinns i den elfte avdelningen i U.S.C dvs. United States Code. Avdelningen brukar benämnas som the Bankruptcy Code (BC).¹⁰⁴ De huvudsakliga funktionerna med amerikansk insolvensrätt är följande enligt Tuulas avhandling som publicerades år 2001,

” * att tillhandahålla ett system som reglerar vad som händer när en gäldenär inte kan eller vill betala sina skulder,
* att se till att tillgångar oavsett var de är belägna skall dras in i verkställighet,
* att fördela den ekonomiska förlusten mellan gäldenären och borgenärerna,
* att skydda borgenärerna från bl.a. värdeminskning
* samt att skapa underlag för den sekundära funktionen, fresh start.”¹⁰⁵

BC har två kapitel som behandlar det insolvensrättsliga förfarandet. Kapitel 11 behandlar vad som gäller vid företagsrekonstruktioner. Det krävs då att en plan för avbetalning till gäldenärens borgenärer upprättas. Förfarandet innebär att det sker flertaliga omorganiseringar inom bolaget. Bolaget behåller sin identitet och förblir samma juridiska person som innan rekonstruktionen. Ägaren har också möjlighet att fortsätta bedriva sin verksamhet vilket gör att

¹⁰¹ Se Bankruptcy Basics, kapitel 7, sid 22.

¹⁰² Se Mellqvist, 2019, sid. 495.

¹⁰³ Se 11 U.S.C 1124 §.

¹⁰⁴ Se Bankruptcy Basics, kapitel 7, Sid. 7.

¹⁰⁵ Se Tuula, 2001, sid. 638.

ingen konkursförvaltare behöver träda in för att genomföra omorganiseringen.¹⁰⁶

Vid konkurs ackumulerar konkursförvaltaren gäldenärens samtliga tillgångar för att sedan sälja tillgångarna. Innebörden av det förfarandet som beskrivs är att bolaget likvideras. Vid ett sådant förfarande bildas en ny juridisk person som är det verksamma konkursboet till dess att likvidationen av den juridiska personen genomförs. Enligt 11 U.S.C § 302 (a) inleds en konkurs enligt 7 kapitlet genom att gäldenären ansöker om konkurs. Det framgår vidare att gäldenären även vid en sådan ansökan ska ha upprättat en lista över vilka tillgångar och skulder som finns som lämnas över till domstolen. Även annat som rör bolagets ekonomi ska lämnas in såsom hyresavtal eller andra finansiella avtal som ingåtts av bolaget. Det finns också ett krav på att gäldenären ska överge information om vilka skatter som denne ska betala till konkursförvaltaren. Vidare finns också ett krav på att bolaget ska inge en förteckning över vilka fastigheter bolaget äger.¹⁰⁷

Domstolen tar beslut om att tillsätta en konkursförvaltare som får uppdraget att likvidera bolaget. Konkursförvaltaren ska efter det att denne tilldelats uppdraget förrätta ett möte där kreditgivare ges möjlighet att ställa frågor till konkursgäldenären. Under mötet får konkursgäldenären berätta under ed om vilka tillgångar och skulder som finns samt besvara frågor som borgenärerna ställer. Konkursförvaltaren har också möjlighet att ställa frågor till gäldenären när denne är under ed.¹⁰⁸

När beslutet om att försätta ett bolag i konkurs tagits blir den juridiska personen ett konkursbo som konkursförvaltaren har rådighet över. Det ger därmed konkursförvaltaren rätt att sälja allt som ingår i konkursboet för att gäldenärens skulder ska kunna betalas. Definitionen av konkursboet är väldigt omfattande och därmed anses alla gäldenärens tillgångar tillfalla konkursboet oberoende av var tillgångarna är eller under vems besittning de är. Som en följd av konkursen går det inte längre att komma åt bolagets tillgångar och

¹⁰⁶ Se Bankruptcy Basics, kapitel 7, Sid. 23.

¹⁰⁷ Se Bankruptcy Basics, kapitel 7, Sid. 22.

¹⁰⁸ Se Bankruptcy Basics, kapitel 7, Sid. 23.

det går inte längre att göra något gällande gentemot bolaget. Då beslutet om konkurs tagits måste alla anspråk gentemot bolaget framställas i konkursdomstolen. Att bolagets tillgångar inte längre är tillgängliga framgår av 362 § BC. För konkursförfarandet finns det särskilda domstolar nämligen konkursdomstolar. Konkursdomstolarna är federala domstolar och utgör en del av USA:s allmänna federala domstolar.¹⁰⁹

4.1.1 Abandonment of property in case of bankruptcy

När en fastighet eller del av fastighet tillhörande konkursboet är belastad med miljörättsliga förpliktelser finns möjlighet för konkursförvaltaren att överge fastigheten. Detta motiveras av att utdelningen till borgenärerna kan minska avsevärt om konkursboets ekonomiska tillgångar används till att återställa kontaminerad mark eller till andra åtgärder som vidtas. Möjligheten för konkursförvaltaren att abandonera fastigheter framgår av 554 § i BC.¹¹⁰ Det finns ett krav inom amerikansk rätt för att konkursförvaltaren ska kunna abandonera egendom. Kravet är att konkursdomstolen lämnat bifall beträffande att egendomen kan överges.¹¹¹ Det är också ett krav att konkursboets borgenärer beretts möjlighet att yttra sig om förfarandet.¹¹² Om ingen av borgenärerna invänder mot förfarandet kan konkursförvaltaren fatta beslut om att abandonera egendomen. Det krävs inte i sådana fall att domstolen lämnar bifall till beslutet.¹¹³

Abandonering av egendomen kan ske på tre olika sätt enligt 554 § BC. Det kan ske som nämnt ovan genom att konkursförvaltaren tar beslutet eller påkallar att abandonering ska ske. Det finns även möjlighet för någon av borgenärerna att ansöka om att abandonering ska ske i domstol och domstolen kan då medge att fastigheten ska abandoneras. Ett tredje sätt som det kan ske på är att inte inkludera tillgången i den förteckning över tillgångar som upprättas

¹⁰⁹ Se Tuula, 2001, s. 110.

¹¹⁰ Se Bolea, 2001, sid. 86 f.

¹¹¹ Se Möller, 2016, Sid. 33.

¹¹² Se Martin, A. Frey, Sidney, K. Swinson, 2012, sid. 300 f.

¹¹³ Se Möller, 2016, Sid. 33.

och ingår i konkursen. Egendomen överläts därmed till konkursgäldenären om inte domstolen förordnar annat.¹¹⁴

När konkursen avslutats övergår den abandonerade egendomen till den som har ägarintresse i egendomen. Enligt sedvana och praxis anses det vara konkursgäldenären. Konkursboet behöver inte svara för kostnader som avser att omhänderta den egendom som finns eftersom den överlåtits till gäldenären. Det finns dock en möjlighet att CERCLA-ansvar¹¹⁵ inträder om det anses att det rör sig om en omorganiserad affärsverksamhet. Eftersom gäldenärens övriga tillgångar som har ekonomiskt värde säljs och delas ut till borgenärerna finns det inte längre några medel för att betala för de miljöskador som uppstått. Det leder till att det slutligen kan bli skattebetalarna som får bekosta åtgärdandet av miljöskadorna.¹¹⁶

Övergivna kolgruvor är ett betydande problem eftersom avfallet från kolet kan förgifta vattnet samt att de som varit anställda utlovats sjukförsäkrings för resten av deras liv som en anställningsförmån. Vid konkurs upphör skyldigheten vilket gör att det kan anses ekonomiskt fördelaktigt för ett bolag att ansöka om konkurs så att bolaget likvideras. Ansvaret för de miljöskador som uppkommit frångår också bolaget vid en konkurs. Ytterligare miljöskador som kan uppstå är att de marina ekosystemen förstörs och att jordbrukssamhällena tar skada.¹¹⁷

Enligt den amerikanska miljöskyddsmyndigheten beräknas kostnader för skadorna som orsakas av övergivna kolgruvor till 50 miljarder amerikanska dollar.¹¹⁸ Det är vanligt att bolag köper upp bolag som försatts i konkurs och tar alla bolagets tillgångar och sedan överger den förorenade fastigheten utan att vidta åtgärder för att skydda miljön eller folkhälsan.¹¹⁹ I de fall när faran för människors hälsa och säkerhet inte är direkt påtaglig har abandonering skett

¹¹⁴ Se 554 § (a), (b), (c), (d) §§ i BC, samt Bolea, 2001, sid. 87.

¹¹⁵ Innebörden av ansvaret är att de som helt eller delvis är ansvariga för förekomsten av farliga ämnen på en plats också ansvarar för att återställa platsen.

¹¹⁶ Se Bolea, 2011, sid. 88.

¹¹⁷ Se Rachael Bale, *The Problem with America's Abandoned Mines*.

¹¹⁸ Se Scott Streater, *Polluted Mines as Economic Engines? Obama Admin Says "Yes,"* N.Y. TIMES, 26 februari 2009.

¹¹⁹ Se Macey, Salovaara, 2019, sid. 943.

och frågan kvarstår i så fall vem det är som ska hantera den förorenade marken som efterlämnas.¹²⁰

Det har framkommit genom domar från amerikanska domstolar att konkursförvaltaren inte tillåts abandonera egendom om det finns en risk för att egendomen kan skada människors hälsa. I Midlantic National Bank uttalade Högsta domstolen att det inte är tillåtet att överge egendom om det är i strid med vad som står i delstaternas lokala föreskrifter. Förutsatt att det är lagar som är till för att skydda miljö och den allmänna hälsan.¹²¹ Som en följd av rättsfallet har många domstolar valt att följa Högsta domstolens praxis även om det inte är ett krav att det görs.¹²² Resultatet har blivit att abandonering kan vara tillåtet förutsatt att det inte utgör någon eller i vart fall att det utgör en minimal risk för att skada allmänheten på något sätt. Utgångspunkten förblir som nämnt att så länge som risken finns är det troligast att konkursdomstolen kommer att förneka möjligheten att abandonera egendom.¹²³

4.2 Norsk insolvensrätt

4.2.1 Norsk lagstiftning och den norska insolvensrätten

I norsk rätt är den huvudsakliga rättskällan lagstiftningen. Rättstolkning sker i hög grad med stöd av förarbeten och praxis från landets Högsta domstol. Anledningen till det är att lagstiftningen delvis bygger på att allmänna beskrivningar ges i lagstiftningen så att ytterligare precisering överläts till domstolarna. Precis som i Sverige är Högsta domstolen den högsta instansen för överklaganden av domslut.¹²⁴

Norsk insolvensrätt regleras huvudsakligen av konkursloven och dekningsloven.¹²⁵ Konkursförfarandet inleds genom att en borgenär med eller utan

¹²⁰ Se Macey, Salovaara, 2019, sid. 943.

¹²¹ Se rättsfallet 474 U.S., sid. 507.

¹²² Se Troutman, Sanders, LLP, 2008, 14 kap., sid. 32 f.

¹²³ Ibid.

¹²⁴ Se Inc Ibp, 2018, sid. 58.

¹²⁵ Se Lennander, 2013, sid. 20.

säkerhet i egendom som tillhör gäldenären ansöker om att denne ska försättas i konkurs vid domstol. Gäldenären måste bedömas vara insolvent för att förfarandet ska inledas. Innebörden av insolvens är att gäldenären saknar ekonomiska tillgångar för att rätteligen kunna betala sina skulder. Om gäldenären är insolvent och inte själv beslutar om att ansöka om konkurs kan gäldenären dömas för brott. Borgenärer som ansöker om att en konkurs ska inledas behöver betala en avgift¹²⁶ som säkerhet för kostnader för konkursboet. Kostnaden uppstår inte för gäldenären eller om någon anställd ansöker om att bolaget ska försättas i konkurs.¹²⁷

Konkursdomstolen avgör huruvida en konkurs ska inledas eller inte. Om beslut fattas om att konkursen ska inledas tillsätter konkursdomstolen en konkursförvaltare. Vanligast är att en advokat utses till att vara konkursförvaltare för boet. När beslutet tagits tillfaller alla konkursgäldenärens tillgångar konkursboet.¹²⁸

4.2.2 Abandonering i norsk rätt

I utredningen som genomfördes 2010 framkom det att i norsk rätt har abandonering reglerats genom lagstiftning.¹²⁹ Abandonering inom den norska rätten innebär att egendom som tillhör konkursboet befrias från att tillhöra konkursboet. Det är därmed konkursboet som avstår från att inkludera egendomen i boet. Förfarandet är sedan år 1995 lagfäst i den norska konkursloven.¹³⁰

I princip all egendom som tillhör konkursboet kan abandoneras, dvs. fast egendom, lös egendom, fordringar och värdepapperspapper.¹³¹ När beslutet om att egendomen ska abandoneras tagits innebär det att egendomen tillfaller gäldenären som återfår rådigheten över egendomen.¹³² Det finns en

¹²⁶ Avgiften är 61 150 norska kronor för närvarande.

¹²⁷ Se Sætermo, 2022, 1.1, hämtad 2022-11-02.

¹²⁸ Se Sætermo, 2022, 1.2, hämtad 2022-11-02.

¹²⁹ Se SOU 2010, volym 2, sid. 114.

¹³⁰ Se 117 b § i den norska konkursloven.

¹³¹ Se prop nr 26 (1998–99) sid. 236.

¹³² Se prop. nr 26 (1998–99) sid. 236.

villkorlös rätt för konkursförvaltaren att abandonera egendom oavsett gäldenärens inställning till förfarandet.¹³³

För att abandonering ska ske är det ett krav att konkursgäldenären inte har något ekonomiskt intresse i egendomen som abandoneras. Det är ett krav att det finns en ekonomisk vinning för konkursboet med att överge egendomen.¹³⁴ Vidare framgår det att egendomen kan anses sakna värde på grund av att kostnaderna för försäljning av egendomen eller andra kostnader som är kopplade till egendomen.¹³⁵

Lagtexten som reglerar abandonering i den norska lagstiftningen är följande i 117 b § konkursloven;

1 st: Bostyreren kan beslutte å oppheve konkursbeslaget i en eiendel som er uten økonomisk interesse for boet. Beslutningen gjennomføres ved at bostyreren avgir en skriftlig erklæring til skyldneren om at eiendelen er abandonert. Erklæringen skal angi tidspunktet for abandoneringen. Eiendelen skal fra dette tidspunkt stilles til skyldnerens rådighet. Skyldneren overtar risikoen for eiendelen fra abandoneringstidspunktet.

2 st: Bostyreren bør varsle rettighetshavere i eiendelen før abandoneringen gjennomføres.

I norsk rätt är det oklart om det anses finnas ett krav på att beslutet om abandonering ska meddelas skriftligen. I juridisk doktrin framgår det att norska domstolar tidigare har godkänt att abandonering skett trots att det inte funnits skriftlig dokumentation om att det ska ske. Det anses därmed inte vara ett absolut krav att beslutet om abandonering meddelas skriftligen av konkursförvaltaren.¹³⁶ Det har dock konstaterats vid flertaliga tillfällen att det är att föredra att beslutet meddelas skriftligen för att utesluta att oklarheter uppstår.¹³⁷

¹³³ Se Moe, 2007, sid. 221.

¹³⁴ Se 117 b § konkursloven.

¹³⁵ Se NOU 1993:16 sid. 67.

¹³⁶ Se Wiker, Rog, 2003, sid. 435.

¹³⁷ Se Wiker, Rog, 2003, sid. 435 f.

I 117 b § framgår att gäldenären är den som innehar ansvaret för egendomen fortsatt. Detsamma gäller om pengar betalas ut som är kopplade till egendomen exempelvis försäkringspengar som betalas ut för skador som uppkommit på egendomen. Gäldenären ansvarar också för att täcka kostnader kopplade till egendomen såsom underhålls och tillsynskostnader. Tidpunkten för när egendomen abandoneras är viktig eftersom det också är då som det anses att konkursgäldenären återfår rådigheten över egendomen, det kan därför vara viktigt att det sker skriftligen där det tydligt framgår.¹³⁸

Konkursförvaltarens uppdrag framgår av 85 § konkursloven och det framgår att denne har som uppgift att tillvarata borgenärskollektivets intressen när beslut fattas. Om det är ett beslut av enklare karaktär kan konkursförvaltaren på eget bevåg fatta beslut rörande konkursen. Om det däremot är ett beslut som är av betydande karaktär ska besluten tas i samråd med en nämnd enligt 85 § 2 st konkursloven. Nämnden består av personer som representerar borgenärerna och deras intressen i konkursen.¹³⁹

Då konkursbeslutet tagits och konkursen inletts upprättas ett register kallat konkursregistret. I registret ingår konkursboets alla tillgångar. När abandonering skett så tas även egendomen bort från registret.¹⁴⁰ Innebörden blir således att gäldenären genom att visa ett utdrag ur registret att egendomen inte längre finns med kan bevisa att denne har rådighet över egendomen.¹⁴¹

För konkursförvaltaren finns möjligheten att ändra beslutet om att abandonera egendom om det framkommer att det skett på grund av gäldenären lämnat oriktiga uppgifter. Det är dock inte möjligt för konkursförvaltaren att rikta anspråk om egendom som tillkommit tredje man. Konkursförvaltarens uppgift blir i sådana fall att driva in den vinst som gäldenären fått vid en försäljning av egendomen.¹⁴²

¹³⁸ Se Falkanger lov og rett 2001 s 176 samt lov om gjeldsforhandling og konkurs § 117b Karnov lagkommentar (LOVDATA) 11-10-2021.

¹³⁹ Se lov om gjeldsforhandling og konkurs § 117b Karnov lagkommentar (LOVDATA) 11-10-2021

¹⁴⁰ Jfr 89 § konkursloven.

¹⁴¹ Se prop. nr 26, 1998–99 sid. 236.

¹⁴² Se ACT -2014-06-19-65 sektion 117 b.

Vid förvaltningen av egendom tas både konkursförvaltarens tid och konkursboets tillgångar i anspråk. Exempelvis krävs det för att en fastighet inte ska förlora allt sitt värde att den underhålls fram tills dess att den säljs. Beräkningar som gjorts har fastslagit att det kan kosta upp till en halv miljon norska kronor per månad att underhålla egendom för ett konkursbo.¹⁴³

När ett bolag upphör att existera blir därmed också den egendomen som bolaget ägt herrelös. Att gäldenären då återfår egendomen kan vara problematiskt.¹⁴⁴ Gällande fastigheter som har miljörättsliga förpliktelser behöver konkursförvaltaren tolka speciallagstiftningen och se till omständigheterna i det enskilda fallet.¹⁴⁵

4.3 Avslutande kommentarer

Problem med övergivna fastigheter med ett negativt värde som en följd av abandonering verkar inte bara vara svenskt. I norsk och amerikansk rätt förekommer problematiken. I USA verkar det framförallt vara vanligt förekommande att bolag som varit verksamma inom gruvdrift efterlämnar marken eftersom det finns miljörättsliga avgifter kopplade till gruvdriften och gruvan. Vanligen är det väldigt kostsamt att betala för miljörättsliga åtaganden som finns kopplade till fastigheten och därmed vill ingen köpa marken där gruvdriften bedrivits.

I amerikansk rätt är utgångspunkten att det inte är säkert att konkursdomstolen godkänner abandonering av egendom om det visar sig att det inte är i enlighet med delstatens miljörättsliga lagstiftning. Exempelvis kan det vara otillåtet att överge egendom om den i framtiden kan orsaka skador för människor och/eller miljön. Det är dock inget som kan anses vara gällande rätt för hela USA, men i de delstater som har lagstiftning för att skydda miljön kan det antas att det inte är säkert att konkursdomstolen godkänner konkursförvaltarens framställan om att abandonera egendomen.

¹⁴³ Se NOU 1993:16 sid. 190 f.

¹⁴⁴ Se Brækhus, 1984, sid. 338.

¹⁴⁵ Se NOU 1993:16 sid. 70 f.

Norsk lagstiftning och amerikansk lagstiftning är liknande på så vis att båda staterna tillåter abandonering som ett medel för konkursförvaltaren att använda sig av. Amerikansk lagstiftning är fördelaktigare sett ur ett miljörettsligt perspektiv då det delvis finns ett bättre skydd gentemot miljön eftersom det delvis hindrad från att överge egendom på grund av miljön.

Fördelen med den norska lagstiftningen är att det är klarlagt att konkursförvaltaren kan överge egendom och hur beslutet om att överge egendomen ska meddelas. Det finns också lagstiftning för att säkerställa att konkursgäldenären inte lämnar några oriktiga uppgifter om fastigheten, i sådana fall kan beslutet återkallas. Nackdelen är att lagstiftningen saknar skydd för miljön.

5 Författarens avslutande kommentarer

5.1 Bolaget X

Inledningsvis presenteras bolaget X som ansågs vara insolvent och därmed försattes i konkurs. Nedan följer en presentation av hur fastigheten med negativt värde hade hanterats i norsk och amerikansk rätt. Därefter ges en redogörelse för vad som hade blivit utfallet i Sverige med hänsyn till vad som har framkommit.

I norsk rätt får det sammantaget anses vara en tillåten åtgärd att överge miljöskadade fastigheter enligt 117 b konkursloven. Det finns inga begränsningar gällande möjligheten att överge egendom som framkommer av lagstiftningen. Kraven som ställs är att egendomen ska ha ett negativt värde alternativt att det är alltför kostsamt att genomföra åtgärder i förhållande till vad egendomen kan inbringa vid försäljning. Fastigheten som ägs av bolaget X kan därmed enligt norsk rätt överges och fastigheten återgår därmed till gäldenären. Konkursförvaltaren Y kan ta beslutet om att fastigheten ska överges. Beslutet ska meddelas skriftligen enligt vad som framkommer i lagstiftningen. I norsk rätt gäller beslutet om att abandonera egendom och det är inte möjligt att återkalla det. När konkursförvaltaren Y tagit beslutet om att överge fastigheten kan beslutet inte återkallas. Detta förutsatt gäldenären inte lämnat oriktiga uppgifter, i sådant fall får återkallelse av beslutet ske. För bolaget X verkar framgår det inte att konkursgäldenären skulle ha lämnat några oriktiga uppgifter.

I amerikansk rätt är den insolvensrättsliga lagstiftningen som utgångspunkt densamma i alla delstater. Det framgår av lagstiftningen att det är tillåtet för konkursförvaltaren i detta fall Y att abandonera fastigheten. Det finns dock en del begränsningar när det gäller abandonering av egendom som är miljöskadad. Om bolaget X försatts i konkurs i en delstat där det anges i delstatens stadga att miljön och individer ska skyddas blir beslutet troligen inte accepterat av konkursdomstolen. Det som är avgörande för frågan är då om det kan anses att fastigheten tillhörande bolaget X skadar eller kan komma att skada

miljön och därmed människor samt djur enligt vissa delstaters lagstiftning. Den rimliga slutsatsen får bli att det är en sådan typ av verksamhet, varför konkursförvaltaren Y inte kan ta ett sådant beslut om att abandonera fastigheten tillhörande bolaget X.

I svensk rätt är det tveksamt angående hur konkursförvaltaren Y ska agera. Å ena sidan kan konkursförvaltaren välja att överge fastigheten, något som är ett rimligt alternativ då Fastighetens värde är negativt. Det är som nämnt bekräftat genom praxis från HD att abandonering är något som förekommer i svensk rätt och att det är en möjlighet som finns för konkursförvaltaren att använda sig. Det får därmed antas att Y kan välja att lämna egendomen eftersom värdet är negativt. En fråga som uppstår är om konkursboet kan tvingas betala offentligt rättsliga avgifter på grund av avfallet. Enligt vad som framkommit kan det bli aktuellt för konkursboet att betala sådana avgifter om verksamheten fortsätter bedrivas trots konkursutbrottet. Att det konkursboet kan åläggas att betala sådana avgifter har bland annat bekräftats av MÖD:s praxis.

5.2 Lagstiftning om abandonering behövs

Utifrån vad som framkommit verkar det som att det råder en övervägande enighet om att abandonering är något som accepteras i svensk rätt. Något som framförallt bekräftades i NJA 2004 s. 777 och genom justitierådet Lennanders tillägg. Enligt vad som diskuterades på det insolvensrättsliga forumet som hölls i Uppsala under slutet av 1990-talet verkade det då också råda samsyn om att egendom som saknar värde eller i det fall där kostnaderna för att hantera fastigheten är särskilt betungande kan överges.

Enligt vad som framkommit kan det argumenteras för att det finns ett behov av lagstiftning gällande abandonering. Abandonering kan ske av varierande anledningar, det kan dels röra sig om egendom med negativt värde eller egendom som är alltför kostsam att sälja. När konkursförvaltaren tagit ett beslut om att överge en fastighet anses utgångspunkten vara att fastigheten återgår

till konkursgäldenären, vilket inte är särskilt problematiskt om det är en fysisk person. Om det däremot är ett aktiebolag upphör följaktligen bolaget att existera när konkursen avslutats.

Lagstiftning behövs huvudsakligen för att rättsläget om abandonering ska bli klarlagt. Framförallt är det viktigt ur ett miljörättsligt perspektiv. Om miljöskador uppstår går det inte att utesluta att människor eller djur blir påverkade. Det är viktigt att någon har det juridiska ansvaret för fastigheter som saknar ägare och därmed någon som är ansvarig för att vidta åtgärder för att skydda miljön. Exempelvis kan konkursförvaltare välja att abandonera fastigheter där en återvinningscentral bedrivits och då kvarlämnas även allt det avfallet som lämnats in för hantering.

Det finns även ett behov av annan lagstiftning utöver insolvensrättslig. Att bedriva återvinningscentraler i syfte att det ska försättas i konkurs och därmed undvika att bekosta bortforsling av avfallet. Därutöver verkar det också finnas ett behov av att kriminalisera lämning av avfall där illegala återvinningscentraler bedrivs eftersom bolag kan erhålla ekonomiska vinster genom att lämna avfallet hos illegala återvinningscentraler.

Att reglera frågan om abandonering ska vara tillåtet eller inte är problematiskt i sig. Det problematiska kan bli att utreda vem som ska ansvara för kostnader när övergivna fastigheter behöver saneras på grund av risk för miljöskador som senare kan skada människor och djur. I propositionen från 2004 utreddes problematiken med herrelösa fastigheter. Det framkom att det finns ett hundratal övergivna fastigheter i Sverige. För närvarande finns ingen aktuell statistik över hur många övergivna fastigheter som finns, antalet borde ha ökat med ett hundratal fastigheter sedan 2004 då det är cirka 20 år sedan.

Som det är i dagsläget kan det delvis vara oklart angående hur en konkursförvaltare ska hantera egendom som har ett negativt värde. Med hänsyn till att det finns en risk för att konkursförvaltaren kan få sänkt arvode om denne utför åtgärder som kan missgynna konkursboets borgenärer. Å andra verkar det som att det inte är möjligt när det rör sig om offentligrättsliga avgifter.

En nackdel med att lagstiftning om abandoneringsinstitutet saknas är att det är oklart vilka skyldigheter konkursförvaltaren har vid tillfället då beslutet om att abandonera egendomen fattas. I norsk rätt finns det ett krav på att beskedet ska meddelas skriftligen, eftersom lagstiftning saknas i Sverige kan det bli svårt att veta exakt när beslutet togs. Något som kan vara av betydelse både för gäldenären samt dess borgenärer. Det saknas också eftersom förfarandet är oreglerat en möjlighet för konkursboets borgenärer att yttra sig om beslutet att abandonera egendom. Något som borgenärerna ges möjlighet till enligt norsk rätt.

5.3 Hur lagstiftning om abandonering bör se ut?

Det har framkommit att det är tämligen oklart om vad som gäller vid abandonering, men det verkar finnas en acceptans för förfarandet inom rättsväsendet. Fördelarna med att lagfästa möjligheten för konkursförvaltare att abandonera egendom är att det inte längre råder tveksamheter om det är ett tillåtet förfarande eller inte. Trots att det finns lagfäst så återstår ändå problematiken med att herrelösa fastigheter förfaller och att det finns en risk för att dessa orsakar miljöskador. Ett alternativ hade varit att införa sådan lagstiftning som förekommer i några av de amerikanska delstaterna, dvs. att det inte är tillåtet att överge egendom som kan orsaka skada på miljön eller att det finns en risk för att människors hälsa skadas. Problemet är att det i sådana fall finns en risk för att utdelningen till konkursboets borgenärer minskas.

Det kan å ena sidan argumenteras för att miljön borde ses som ett viktigare intresse än att borgenärerna tillges utdelning. En avvägning av vilket intresse som väger tyngst borde inte avgöras genom domstolarnas praxis, det borde vara en fråga för lagstiftaren att ta ställning till eftersom det är två viktiga intressen som ställs emot varandra. Å andra sidan kan det argumenteras för att borgenärsskyddet fortsatt ska bli starkt och att borgenärernas intressen ska sättas före miljöskyddet.

Det verkar inte framkommit någon kritik gentemot förslaget om att införa lagstiftningen där abandonering berörs i SOU:n som kungjordes 2010. Något som verkar viktigt att ta ställning till är om det är möjligt för konkursförvaltaren att ångra beslutet att abandonera egendom. För att lagstiftningen ska vara så förutsägbar som möjligt kan det argumenteras för att ett sådant beslut inte senare går att återkalla och därmed har gäldenären åter rådighet över egendomen. I norsk rätt har det tillagts att en förutsättning för att beslutet inte ska gå att återkalla är att gäldenären inte lämnat oriktiga uppgifter, något sådant förbehåll verkar rimligt att ha för att gäldenären inte ska kunna återfå egendom genom att underlåta att dela med sig av viss information.

Ett förslag är att göra det otillåtet för en konkursförvaltare att överge egendom utan att först vidta åtgärder för att säkerställa att den skada som orsakats på miljön återställs. Det kan visserligen resultera i att utdelningen som borgenärerna ges är lägre än den varit annars. Det kan dock med hänsyn till att borgenärerna frivilligt väljer att ingå avtal med parter som bedriver miljöfarlig verksamhet som att det också en risk som borgenärerna får räkna med.

Annars är alternativet att utgå ifrån den norsk lagstiftning dvs. att tillåta abandonering fullt ut oavsett vilka konsekvenser det medför för miljön. I så fall är det möjligen så att egendomen tillfaller staten genom att den exploateras på grund av att den förfaller eller liknande. Om det skulle röra sig om någon akut fara med risk för människors hälsa eller för miljön finns det även en möjlighet för kommunen där den miljöfarliga verksamheten bedrivits att vidta åtgärder.

Om lagstiftaren väljer att utforma lagstiftningen utefter amerikansk rätt blir miljöskyddet vidare och med hänsyn till problematiken som finns med bland annat övergivna återvinningscentraler gynnsammare.

Ett alternativ för vem som ska stå för kostnaderna är kommunen som delvis har ett ansvar. Ansvaret för kommunen inträder dock inte förens det rör sig om allvarliga miljöskador enligt aktuell lagstiftning. Det kan anses rimligt att kostnaden för sanering även efter abandonering skulle bekostas av kommunen eftersom det vanligen är kommunen som lämnar tillstånd för bolag att

bedriva miljöfarlig verksamhet. Exempelvis i vad som beskrivs i Sydsvenskan arrenderar bolaget marken för att bedriva verksamheten på från Sjöbo kommun. Vilket innebär att Sjöbo kommun också godkännt arrendatorn för arrendet samt gett tillstånd för att bedriva miljöfarlig verksamhet.

Nackdelen med lösningen är dock att skattemedel behöver användas för kostnader som inte främjat skattebetalarna. Ett alternativ är att en avgift betalas till kommunen av bolaget då avtalet ingås som en deposition för att täcka framtida kostnader som kan uppstå. Ifall bolaget exempelvis försätts i konkurs kan depositionen användas för att återställa marken och förhindra miljöskador. Ett sådant alternativ är en möjlighet att lagstifta om, det problematiska kan dock vara att bestämma hur mycket bolag ska betala i deposition. Rimligen borde det existera ett minimumbelopp som garanterar att en viss del av saneringskostnaderna bekostas av den deposition som bolaget betalat.

Något som också är viktigt att inkludera i en eventuell lagstiftning är möjligheten att återkalla beslutet om abandonering om konkursgäldenären lämnat oriktiga uppgifter. Det verkar också viktigt att det finns bestämt om beslutet som konkursförvaltaren fattat är slutligt eller inte, annars kan möjligen fler problem likt det som aktualiserades i NJA 2004 s. 777 uppkomma. En möjlighet är också att lagstifta om en möjlighet för konkursförvaltaren att återta beslutet men det får antas bli mindre rättssäkert om så är fallet.

För att undvika missförstånd är det också fördelaktigt om det i lagstiftningen finns krav på att beslutet meddelas skriftligen för att undvika oklarheter. Det är särskilt fördelaktigt när det finns möjlighet att ekonomisk ersättning utges. Om det är ett aktiebolag har det däremot upphört att existera efter konkursen, men det kan ändå vara fördelaktigt med ett skriftligt beslut. Bland annat kan det bli enklare att överklaga beslutet för att få det rättsligt prövat om det meddelats skriftligen.

Slutsatsen blir att rättslig reglering behövs för att klargöra i vilka situationer abandonering är tillåtet. Det är något som behöver regleras genom lagstiftning eftersom det är en viktig fråga där två viktiga områden inkluderas. Skyddet

för borgenärer är generellt starkt och lagstiftaren behöver ta ställning till vilket intresse som väger tyngst, det ekonomiska intresset för borgenärer eller att skydda miljön.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Regeringens propositioner

Prop. 1975:6, Regeringens proposition om ändring i konkurslagen (1921:225) m.m.

Prop. 1986/87:90, Regeringens proposition om ny konkurslag.

Prop. 2004/05:35, Regeringen proposition om herrelösa fastigheter samt ansvar för konkurskostnader.

Statens offentliga utredningar

SOU 2010:2 volym 1, ett samlat insolvensrättsligt förfarande – förslag till ny lag.

SOU 2010:2 volym 2, ett samlat insolvensrättsligt förfarande – förslag till ny lag.

Norska förarbeten

NOU 1993:16, Etterkontroll av konkurslovgivningen m.v.

Litteratur

Bogdan, Michael, *Komparativ rättskunskap*, andra upplagan, Norstedts juridik, Stockholm, 2003.

Gregow, Torkel, *Utsökningsrätt*, 4 uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2012.

Inc Ibp, *Norway Business Law Handbook Volume 1 Strategic Information and Regulations*, första upplagan, IBP USA, South Dakota, 2018.

Koefoed, Nils Holger & Sommernes, Harald, *Karnov Lovkommentarer Lov om gjeldsforhandling og konkurs*, (LOVDATA), (publicerad 2021-10-11)

Korling, Fredric (red.), Zamboni, Mauro (red.), 1:4 uppl., *Juridisk metodlära*, Studentlitteratur AB, Lund 2013.

Lennander, Gertrud, *Återvinning i konkurs*, 4 uppl., Norstedts Juridik, Stockholm, 2013.

Martin, A., Frey, Sidney, K., Swinson, *Introduction to Bankruptcy Law*, sjätte upplagan, DELMAR CENAGE Learning, New York, 2012.

Mellqvist, Mikael, Welamson, Lars, *Konkurs och annan insolvensrätt*, trettonde upplagan, Norstedts juridik, Stockholm, 2022.

Moe, Ernst, *Praktisk konkurs*, första upplagan, Gyldendal akademisk, Oslo, 2007.

Möller, Mikael, *Insolvensrättsliga utlåtanen Ett urval från åren 1989–2015*, 2016, JUNO.

Niemi-Kiesiläinen, Johanna (2001), “*Marie Tuula, Rekonstruktion av företag inom insolvens-lagstiftningens ramar. En jämförande studie av svensk och amerikansk insolvensrätt. Ak.avh. Stockholm 2001. 760 s.,*” Juridisk tidskrift nr. 1 2001/02 s. 168 ff.

Tuula, Marie, 2001, *Rekonstruktion av företag inom insolvenslagstiftningens ramar – En jämförande studie av svensk och amerikansk insolvensrätt*, andra upplagan, Norstedts Juridik, Stockholm, 2001.

Troutman, Sanders, LLP, *Virginia Environmental Law Handbook*, fjärde upplagan, Government institutes, 2008.

Rubenson, Stefan, *miljöbalken*, sjätte upplagan, Norstedts juridik, Stockholm, 2021.

Övrig litteratur (rapporter, artiklar m.m.)

Bolea Brent, *Bankruptcy Abandonment Power and Environmental Liability*, Commercial Law Journal, volym 106 (1), 2001.

Boverket, *rapport 2015:32 – ovårdade tomter och förfallna byggnader*, första upplagan, Karlskrona, 2015.

Håstad, Torgny, ”Abandonering”, Insolvensrättsligt Forum 1997, Iustus förlag, Uppsala, 1997.

Macey, Joshua, Salovaara, Jackson, (2019) ” *Bankruptcy as Bailout: Coal Company Insolvency and the Erosion of Federal Law*” Stanford Law Review, volume 71, April 2019.

Mellqvist, Mikael, *abandonering – en insolvensrättslig essä*, i svensk juristtidning, 2022.

Mellqvist, Mikael, (2019) “*Marie Karlsson-Tuula, Den skuldsatta damen – Några insolvensrättsliga spörsmål under medverkan av Annina H. Persson, Örebro 2018,*” Juridisk tidskrift, nr. 2 2019/20, s. 494 ff.

Mellqvist, Mikael, konkursboet – *ett rätt suspekt rättssubjekt?* i Insolvensrättslig tidskrift, nr. 1, 2020.

Nyrén, Jonas, Palmkvist, Joakim, *Spåren från de skånska sophögarna leder till samma bolag*, i Sydsvenskan den 26 juni 2022.

Länk till artikeln: <https://www.sydsvenskan.se/2022-06-26/sparen-fran-de-skanska-sophogarna-leder-till-samma-bolag>. (Hämtad 2022-10-28.)

Zamani, Joseph, *konkursförvaltaruppdragets normer – om arvode, skadestånd och vård av annans lösöre*, i Svensk Juristtidning, häfte 1.

Elektroniska källor

Karlstad universitet hemsida, Marie Tuula

<https://www.kau.se/om-universitetet/om-karlstads-universitet/akademiska-hogtider/marie-karlsson-tuula-professor-i>.

(Hämtad 2022-12-30)

Scott Streater, *Polluted Mines as Economic Engines?: Obama Admin Says “Yes,”* N.Y. TIMES, 26 februari 2009.

<https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/gwire/2009/02/26/26green-wire-polluted-mines-as-economic-engines-obama-admin--9896.html>

(Hämtad 2022-10-24).

The problem with America’s abandoned mines, Reveal News hemsida, 2014.

<https://revealnews.org/article/the-problem-with-americas-abandoned-mines/>

(Hämtad 2022-10-24).

Uppsala universitets hemsida, medarbetare, Jonatan Schytzer.

<https://www.katalog.uu.se/empinfo?id=N14-2330>.

(Hämtad 2022-12-21)

Wistrand, medarbetare, Marek Keller

<https://www.wistrand.se/wistrand-expertis/marek-keller/>

(Hämtad 2022-12-21)

Rättsfallsförteckning

Högsta domstolens praxis

NJA 1996 s. 46.

NJA 1996 s. 700.

NJA 1997 s. 485.

NJA 2005 s. 443.

NJA 2005 s. 662.

NJA 2006 s. 420.

NJA 2009 s. 46.

NJA 2015 s. 132.

Tillägg av justitieråd i praxis från HD

Gertrude Lennanders tillägg i mål HD Ö 3190–02.

Stefan Lindskogs tillägg i mål HD T 1329–08.

Hovrättens avgöranden

Göta hovrätts beslut den 13 oktober 2016 Ö 1865 – 11.

Mark och miljööverdomstolens avgöranden

Mark- och miljööverdomstolen vid Svea hovrätt, MÖD 2005:29.

Mark- och miljööverdomstolen vid Svea hovrätt MÖD 2008:13.

Mark- och miljööverdomstolen vid Svea hovrätt MÖD 2008:14.

Mark- och miljööverdomstolen vid Svea hovrätt, MÖD 2015:19.

Rättsfall från USA:s Högsta domstol

Midlantic National Bank v. New Jersey Department of environmental protection, 474 U.S. 494 (1986).